FÅGLAR I SÖRMLAND

Nr 2 1986 Årg 19

FÅGLAR I SÖRMLAND

NR 2 1986 ÅRG 19 ISSN 0345-3820

Utges av Föreningen Södermanlands Ornitologer (FSO)
och utkommer med två nummer per år.

Redaktör och ansvarig utgivare

Lennart Wahlén, Dagagatan 10 A, 154 00 Gnesta. Tel. 0158-10648.

Redaktion

Lennart Wahlén, Britt-Marie Malmgren och Tero Niemi.

Prenumeration

Avgiften är 40 kr per år och insättes på nedanstående postgiro- eller bankkonto. Medlemmar i FSO erhåller tidskriften gratis.

Medlemskap i FSO

Erhålles genom att 50 kr eller mer insättes på föreningens bank- eller postgirokonto.

Expedition och adressändringar

Sörmlands Ornitologer, c/o Claes Svedlindh, Åbylundsgatan 29,
582 36 Linköping. Tel. 013-144513.
Bankgiro: 712-8457 Postgiro: 7 73 78 - 8

Medlemskap i SOF

Erhålles genom att gällande medlemsavgift insättes på postgiro 19 94 99 - 5 , Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm. Medlemsavgiften är under 1986 100 kr, dock för ungdomar (födda 1965 eller senare) 60 kr och för familjemedlemmar 15 kr.

FÖRENINGEN SÖDERMANLANDS ORNITOLOGER (FSO)

utgör en regionalavdelning av Sveriges Ornitologiska Förening. Föreningen är ideell och verkar för vidgad kännedom om och bättre levnadsbetingelser för de sörmländska fåglarna, samt att bland allmänheten sprida intresse för ornitologi och naturvård.

Inventeringar och andra undersökningar, årlig fågelrapportering, fågelskyddsarbete, opinionsbildning, tidskriften samt sammankomster och exkursioner står på programmet.

Styrelse 1986

Ordf. Per-Eric Betzholtz, Januariv.8G, 642 00 FLEN (0157-11253)
Sekr. Agne Swensén, Skåneg.5, 641 36 KATRINEHOLM (0150-18297)
Kassör Claes Svedlindh, Åbylundsg.29, 582 36 LINKÖPING (013-144513)
Övriga Kent Carlsson, Leif Carlsson, Johan Ehrlén, Viking Olsson.

FRAMSIDESBILD : Trädkrypare. Foto: Karl-Erik Häger.

TILL HÖGER : Delar av redaktionen (LWN och BMM) tillsammans med Lena Näslund, Radio Sörmland på Enskär den 30.9.86. Foto: Hans Åke Runell.

Först och främst

Gott Nytt Fågelår! Javisst har det gått ett par månader, men håll med om att det är nu som längtan ut i markerna tar fart. Efter ännu en kall och för all del härlig vinter noterar vi nu gärna vilka tecken som varslar vårens ankomst.

Det ryktas om god sorktillgång, vilket i så fall betyder ugglevår. Sköna skidturer på skare i månskenet, med sparvuggla i skymningen och sedan någon kattuggla eller pärluggla när mörkret sänker sig. Eller varför inte sitta stilla några kilometer från en ropande berguv i den stilla vårvinterkvällen.

Förresten, kom ihåg att även i år hjälpa till med rapporteringen till "Fågelvakten" om du ser någon misstänkt störning av känsliga fågelarter. Ring genast!

Hoten mot vår fågelfauna är många, och vi måste alla, såväl naturvårdare som fågelskådare och "kryssare", hjälpa till att värna biotoper för häckande, rastande och födosökande fåglar. Glädjande nog har riksföreningens nya Jubileumsfond (pg 150 00-3) fått en flygande start, och därigenom kan vissa områden räddas genom inköp eller arrende. Men även i "vardagsnaturen" behövs insatser, vilket bl a FSO:s skogsgrupp jobbar intensivt med. Under 1987 kommer dessutom SOF:s bussturné att behandla ämnet Fågelskydd i skogsmark. Besök bussen när den kommer till Eskilstuna i slutet av juli.

I detta nummer av tidskriften kan du läsa vidare om Fågelatlasen. Bland övrig läsning hittar du en strömstareartikel, årsrapporten från Hartsö-Enskär och en presentation av Floda sjöarna.

Väl bekomme! LW

Verksamheten vid Hartsö-Enskär fågelstation 1986 ▽

Hartsö-Enskär Bird Observatory 1986

Lennart Wahlén

Den tjugoandra säsongen vid Hartsö-Enskär innehöll sedvanlig pullmärkning av främst alkor under juli samt fångst och ringmärkning av höstflyttande fåglar vid Enskär.

Vintern var besvärlig med sen islossning, varför inga besök gjordes under årets första tre månader. Höstsäsongen inleddes redan den 4 augusti och pågick nästan kontinuerligt till den 12 oktober, totalt drygt nio veckor. Biometriska data insamlades som tidigare. Tyvärr fick vi avsluta tidigare än beräknat p g a personalbrist.

Fångstvolymen blev relativt liten för fjärde året i rad, kungsfåglar och rödhakar var fåtaliga, dock flyttade invasionsarterna pärluggla, svartmes och talltita. Östliga vindar uteblev i stort, och med dem ovanligare sångare.

Många trevliga observationer gjordes dock, och ovanligt många främmande kontroller noterades också. Glädjande nog var lövsångaren talrik efter många års låga summor.

Även detta år sände Radio Sörmland direkt från Enskär. Programmet kunde avnjutas till morgonkaffet den 30 september. Under hösten guidades många grupper när de gjorde studiebesök vid stationen.

Föreningen har under året fått ekonomiskt stöd till fågelstationen från Nyköpings kommun, vilket vi härmed framför vårt varma tack för.

AKTIVITETSPERIODER

April	26	Augusti	2, 4-14, 16-31
Maj	4, 13, 15, 17, 18,	September	1, 4-30
	19, 24, 30, 31	Oktober	1-12, 18, 23, 25
Juni	1	November	3, 17
Juli	10, 11, 23, 31	December	7, 13

Totalt 90 dagar, varav 70 under ordinarie höstsäsong.

▽ Meddelande nr 46 från Hartsö-Enskär fågelstation

PERSONAL

Från stationsledningen framförs ett varmt tack till samtliga medhjälpare, vilka tjänstgjort det antal dagar som anges inom parentes (avser hösten).

- o ringmärkare Stefan Bengtsson (6), Per Eriksson (7), Anders Kiessling (7), Jan Linder (7), Björn Lundgren (7), Lars Olausson (6), Gunnar Sjöö (14) och Lennart Wahlén (24).
- o assistenter Bo Altstedt (6), Daniel Bengtsson (6), Benny Eriksson (2), Karin Gustafsson (7), Ulf Hagström (3), Björn Jansson (7), Karl-Heinz Kiessling (5), Britt-Marie Malmgren (20), Lena Näslund (4), Rakel Sjöö (14) och Agne Swensén (7).

VÄDRET UNDER HÖSTEN

Augusti

Ovanligt kyligt och regnigt, mest lågtrycksbetonat höstväder, ibland med åska.

Temperaturen varierade oftast mellan 9-18 grader på Enskär, som högst var det +21 grader. Vid månadens slut var maxtemp blott +10.

Drygt 10 m/s uppmättes under fem dygn, och vinden kom oftast från NV-sektorn.

Det föll ca 100 mm regn på Enskär, vilket är betydligt mer än normalt.

September

Det kyliga vädret fortsatte med flera graders temperaturunderskott, men månaden blev samtidigt torrare än normalt.

Dagstemperaturen låg oftast kring 10-13 grader som högst, medan mintemp på 3-5 grader var vanlig, den 26-27 dock nattfrost.

Mycket klar dominans av västvindar och efter den 10 mycket blåsigt. Totalt tio dagar med minst 10 m/s, som mest hade Landsort SV 19 m/s den 28 september.

Blott ca 20 mm nederbörd uppmättes.

Oktober

Inleddes med sommarvärme, t ex hade Västervik +24 grader, sedan mer växlande väder. Totalt en nederbördsfattig månad.

Ganska milt under verksamhetsdagarna, som mest 15 plusgrader på Enskär den 1 (natt +9).

Blåsig inledning, max 16 m/s den 3, sammanlagt fem dagar över 10 m/s, därefter mest måttliga vindar.

Torrt, mindre än 5 mm under de första två veckorna i oktober.

INVASIONSARTER

Under denna rubrik redovisas de s k invasionsarterna, vilka kännetecknas av att deras flyttningsrörelser uppvisar stora årliga fluktuationer. Arturvalet baseras på den lista som upprättats inom projektet Nordiska invasionsfåglar. Ytterligare några oregelbundna flyttare redovisas nedan under rubriken Observationer.

HORNUGGLA Asio otus
Två observationer, en fågel rastade 6.8 och en ringmärktes 24.9.

PÄRLUGGLA Aegolius funereus
Återigen kunde vi registrera flyttning för andra hösten i rad. Det har tidigare skett 1974-75 och 1981-82. Nu ringmärktes 40 ex under perioden 16.9-12.10 (18 obsdagar). Med hänsyn taget till att vi tvingades stänga stationen något tidigare än normalt, så kan nog flyttningen förbi Enskär misstänkas ha varit ungefär av samma omfattning som 1985 då drygt 60 ex fångades.

Den sena invasionsstarten 1986 kan tyda på att det var långväga gäster. Samtidigt pekar två kontroller av norska fåglar (18.9 resp 9.10) på att ursprunget var skandinaviskt. Vi har dock ännu inte fått data från dessa märkningar.

En relativt stor andel av fåglarna hösten 1986 togs under kvällar och förnätter, vilket också indikerar att de anlände till södra Enskär från fastlandet.

Under året kontrollerades tre av våra äldre märkningar i södra Norrland och gjordes ett återfynd i Skåne, se nedan.

SPILLKRÅKA Dryocopus martius
Endast tre exemplar ringmärktes under 25 obsdagar 26.8-12.10, troligen lokala fåglar. Sågs även 25.10 och 3.11.

STÖRRE HACKSPETT Dendrocopos major
Svag flyttningsrörelse med blott fyra ringmärkta under tio utspridda obsdagar 19.8-8.10.

MINDRE HACKSPETT Dendrocopos minor
Måttlig flyttning förbi Enskär (liksom 1985), totalt märktes 9 ex under obsdagarna 22.8, 7.9-12.10 (26 dgr), 18.10 och 3.11. Den 27.9 sågs en fågel sträcka in österifrån över havet.

TRETÅIG HACKSPETT Picoides tridactylus
Observeras mycket sällsynt på Enskär, nu ringmärktes en hane 18.9.

STJÄRTMES Aegithalos caudatus
Observerades 15-16.9 och 7-12.10, dock troligen endast två flockar om 8 + 12 ex varav 17 ex ringmärktes.

TALLTITA Parus montanus
Inte årlig vid Enskär. 1986 noterades emellertid ca 40 ex under tolv obsdagar 16.9-7.10 och 19 ex kunde ringmärkas.

SVARTMES Parus ater
Måttlig flyttning för tredje året i rad. Ett hundratal fåglar observerades under dagarna 12.8, 25.8 och 19.9-12.10 (10 dgr), samtidigt ringmärktes 25 ex.

Nötskrika. Foto: Tero Niemi

BLÅMES Parus caeruleus
Svag-måttlig flyttning med 41 obsdagar (av totalt 65) under perioden 7.8-12.10, fångst 74 ex.

TALGOXE Parus major
Måttlig flyttningsrörelse med 105 ringmärkta. Som vanligt dock sedd så gott som dagligen, 56 av 65 dagar.

NÖTVÄCKA Sitta europaea
Sju ringmärkta under sju utspridda obsdagar 6.9-1.10, dessutom sedd 18.10.

TRÄDKRYPARE Certhia familiaris
Nästan daglig i sept-okt, men måttlig flyttning med 85 ringmärkta. Har troligen lidit stora förluster under de två senaste kalla vintrarna. Ett intressant återfynd redovisas nedan.

NÖTSKRIKA Garrulus glandarius
Totalt sågs ca 125 ex under perioden 8.9-12.10 (13 dgr), varvid 15 ex ringmärktes. Ganska kraftig flyttning mätt med Enskärs-mått, som mest sågs nästan 80 ex den 23.9.

GRÅSISKA Carduelis flammea
Blott något hundratal noterade t o m 12.10, men flyttningen tog fart senare i okt-nov. Sju obsdagar 30.9-12.10, dessutom 18, 23 och 25 oktober. Totalt 37 ex fångades.

BÄNDELKORSNÄBB Loxia leucoptera
Endast en observation. En död adult hane hittades i klorna på en sparvhök, som flög i nät och fångades (!), den 24.9.

MINDRE KORSNÄBB Loxia curvirostra
Två observationer: 3 ex 23.9 och 2 ex 24.9.

STÖRRE KORSNÄBB Loxia pytyopsittacus
Ett exemplar sågs på Enskär den 3.11.

OBESTÄMD KORSNÄBB Loxia sp
Korsnäbbar observerades under 22 dagar (av 68) i aug-okt, en ganska svag invasionsrörelse således.

DOMHERRE Pyrrhula pyrrhula
Tio obsdagar 22.9-12.10 och fem dagar därefter, flyttstart omkring den 4.10. Totalt observerades ca 70 ex och ringmärktes 19 ex. Måttlig flyttning.

Följande arter har ej observerats under hösten 1986:
Fjälluggla Nyctea scandica, Hökuggla Surnia ulula, Sparvuggla Glaucidium passerinum, Gråspett Picus canus, Vitryggig hackspett Dendrocopos leucototos, Sidensvans Bombycilla garrulus, Lappmes Parus cinctus, Nötkråka Nucifraga caryocatactes, Snösiska Carduelis hornemanni och Tallbit Pinicola enucleator.

Tobisgrisslor utan ungar.
Foto: Anders Bylin

HÄCKNINGAR

GRÅVAND Tadorna tadorna Under våren som mest 8 ex 24.5. I juli lyckades ett par få ut sex ungar vid de yttersta skären. Paret sågs med fyra flygga ungar ännu 2.8.

STRANDSKATA Haematopus ostralegus Ett par häckade på södra Enskär, en nästan flygg unge ringmärktes 11.7.

MORKULLA Scolopax rusticola En kull om sex fåglar stöttes på norra Enskär 14.8.

SKRATTMÅS Larus ridibundus Tre ruvande fåglar vid sydöstra Enskär 1.6.

SKRÄNTÄRNA Sterna caspia Minst 73 par vid Stora Garkast 31.5 men endast 53 bon 16.6 (Roland Stav i brev). Med största sannolikhet besöktes skäret av minkar, som störde häckningen. Efter säsongen hittades flera ihjälbitna tärnungar intill bona.

SILLGRISSLA Uria aalge På Hamnskär, den enda ö där arten häckar, fanns fler sillgrisslor än något år tidigare. I juli ringmärktes 7 ungar och 14 vuxna fåglar, troligen häckade omkring tio par trots att mink fanns på ön. Fyra gamla fåglar, märkta på samma lokal 1980-1983 kontrollerades också, liksom en främmande kontroll. Den fågeln var märkt vid Grän utanför Nynäshamn 1982.

TORDMULE Alca torda En vuxen och 49 bounga ringmärktes på de yttersta skären i juli, men minkarnas härjningar decimerade beståndet även i år. Bland de minkdödade fåglarna hittades bl a en gammal tordmule som ömkligen omkommit på sitt födelseskär 11 år gammal.

TOBISGRISSLA Cepphus grylle Antagligen reproducerar sig arten inte längre i området p g a minkarna. Årets enda observerade unge försvann ur boskrevan innan den blev flygg.

ROSENFINK Carpodacus erythrinus Ett par med två utflugna ungar sågs mitt på Enskär 23.7, vilket utgör den första konstaterade häckningen inom området.

OBSERVATIONER

Under 1986 observerades inom fågelstationens verksamhetsområde 169 arter. Den enda nya var flodsångare, vilket gör att totalsumman för åren 1965-86 nu är 233 arter.

Här nedan följer ett urval av de mest intressanta observationerna. Om inte annat anges, så har observationerna gjorts på Enskärs södra udde.

SMÅLOM Gavia stellata Enstaka rastande exemplar 24.5, 1.6 och under hösten endast 26.9.

GRÅHAKEDOPPING Podiceps grisegena Sju exemplar under fem obsdagar 18.9-6.10.

PRUTGÅS Branta bernicla Tio ex sträckte mot väster 21.9, en liten flock hördes sträcka 7.10 och enstaka ex rastade 9.10 resp 7.11.

SKEDAND Anas clypeata Under häckningstid sågs ett par vid Fårudden, Hartsö 1.6 och därefter en orolig fågel vid sjön på Enskär den 14.8.

BERGAND Aythya marila Två par rastade med svärtor 19.5 och 2 ex sträckte SV 15.9.

PRAKTEJDER Somateria spectabilis En 2K hane sågs tillsammans med gudingar vid Stora Garkast 24.5. Blott andra fyndet, det föregående gjordes 840408, då en ad hane sträckte norrut.

ALFÖRRÄDARE Polysticta stelleri Ett par, med 2K-hane, rastade vid Storrö 18-19.5. Även detta var andra fyndet, tidigare en hona vid Enskär 830906.

SJÖORRE Melanitta nigra Sex rastande 31.5 och en flock om 20 ex sågs 13.12.

SALSKRAKE Mergus albellus Sällsynt i området, nu sågs 2 hanar och 1 hona 26.4.

Antal obsdagar för rovfåglar under hösten:

Bivråk Pernis apivorus (2), havsörn Haliaeetus albicilla (30), brun kärrhök Circus aeruginosus (1), blå kärrhök C.cyaneus (3), duvhök Accipiter gentilis (12), sparvhök A. nisus (36), ormvråk Buteo buteo (9), fjällvråk B. lagopus (4), fiskgjuse Pandion haliaetus (1), tornfalk Falco tinnunculus (5), stenfalk F. columbarius (9) och lärkfalk F. subbuteo (3).

ORRE Tetrao tetrix Observerades på Enskär vid fem tillfällen under hösten.

KUSTSNÄPPA Calidris canutus Totalt 40 ex sträckte eller rastade 23.7-6.9.

SANDLÖPARE Calidris alba Vid de yttre skären rastade 1 ex 23.7, ca 10 ex 2.8 samt 1 ex 6-7.8.

SKÄRSNÄPPA Calidris maritima Några sena vårobservationer av 3 ex 24.5 och 2 ex 31.5, samt under hösten 2 ex 17.11, 13 ex 7.12 och 41 ex 13.12.

Ytterligare 19 arter vadare observerades 1986, bl a en kustpipare Pluvialis squatarola under vårsträcket 1.6 och två enstaka myrspovar Limosa lapponica 23.7 och 2.8.

TURKDUVA Streptopelia decaocto Ett exemplar rastade på södra Enskär 26.4.

JORDUGGLA Asio flammeus Två ringmärktes 24-26.9 och 3 ex sågs på kvällen 27.9.

RÖDSTRUPIG PIPLÄRKA Anthus cervinus Två exemplar sträckte NV 31.8.

BLÅHAKE Luscinia svecica Endast två observationer, 14.8 och 8.9.

SVART RÖDSTJÄRT Phoenicurus ochruros En ung hane rastade på Stora Garkast 5.8.

FLODSÅNGARE Locustella fluviatilis En hane sjöng på södra Enskär 13.6, årets enda nya obsart vid stationen.

GRANSÅNGARE Phylloscopus collybita Den 12.8 ringmärktes en fågel som sannolikt tillhörde den sydliga rasen Ph.c.collybita, den fanns kvar på ön även den 14.8.
Av den östliga rasen Ph.c.tristis ringmärktes ett exemplar 18.10.

MINDRE FLUGSNAPPARE Ficedula parva Ett ex rastade på Storrö 19.5 och en adult hane ringmärktes 27.9. Ovanligt fåtalig under hösten.

VARFÅGEL Lanius excubitor Enligt uppgift från gäster vid stationen sågs ett exemplar på Storrö redan 12.8, senare under hösten noterades endast en fågel, 18.10.

VINTERHÄMPLING Carduelis flavirostris Fyra exemplar rastade på Storrö 10.10 och ett ex på Stora Garkast 17.11, dessutom sträckte 4 ex mot sydväst 3.11.

LAPPSPARV Calcarius lapponicus Sju obsdagar 30.8-27.9, totalt 10 fåglar noterade.

SNÖSPARV Plectrophenax nivalis Hörd 25.10 och därefter sedd rastande på Stora Garkast: 40 ex 6.12 och 20 ex 13.12.

VIDESPARV Emberiza rustica Enda observationen utgjordes av en rastande fågel den 18.9.

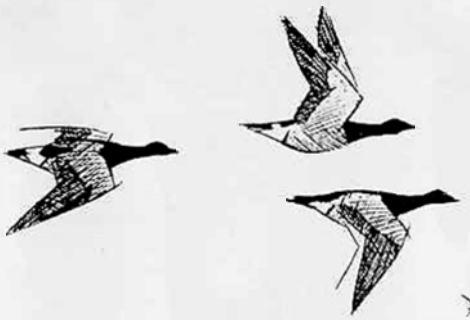

RINGMÄRKNINGEN

Under sommaren märktes 70 boungar av nio olika arter. Förutom de som redovisats ovan så var det gravand 1, fiskmås 1, havstrut 1, silvertärna 3, tornseglare 2 och kråka 5.

Höstsäsongen gav 2 997 fåglar, vilket innebär totalt 3 067 ex av 75 arter under 1986. Detta var fjärde hösten i rad med fångstvolym under genomsnittet. Främsta orsaken är sannolikt de stränga vintrarna som decimerat bestånden av bl a kungsfågel och rödhake, vilka båda har varit fåtaliga under speciellt de två senaste höstarna.

Talrikaste art blev nu glädjande lövsångaren, där summan är i klass med värdena före Sahel-katastrofens början. Följande hundra-arter noterades: Lövsångare (710), kungsfågel (394), rödhake (380), svarthätta (121), talgoxe (105), ärtsångare (104), och grå flugsnappare (101).

Bland övrig fångst kan nämnas stenfalk 2, gärdsmyg 22, blåhake 1, mindre flugsnappare 1, skata 1, rosenfink 1 och lappsparv 1.

Den enda nya märkarten 1986 var gravand, som blev nr 145 vid stationen.

Ringmärkningen, kontroller och återfynd redovisas nedan i tabell 1 och i följande text.

Populationerna av kungsfågel och rödhake har decimerats kraftigt under de senaste vintrarna. Foto: Hans Åke Runell

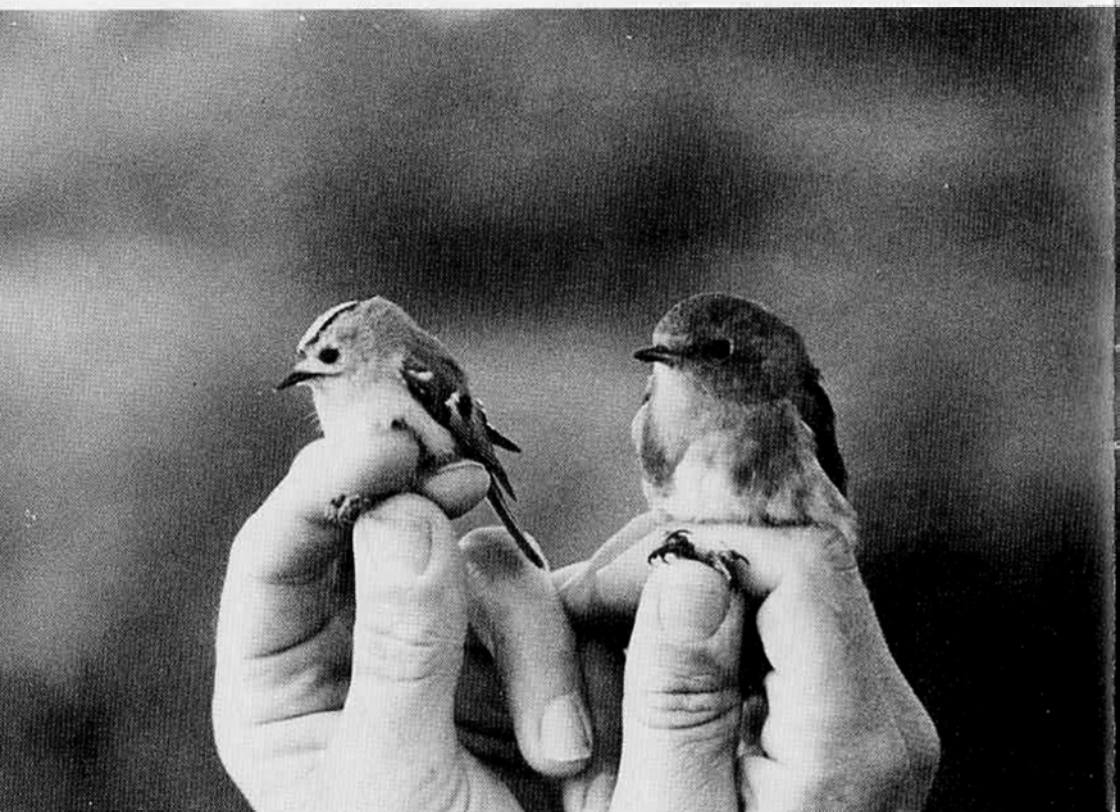

Tabell 1. Ringmärkta fåglar vid Hartsö-Enskär fågelstation 58.41N/17.29E
(Birds ringed at Hartsö-Enskär Bird Observatory)

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed) 1965-85	1986	1965-86	Återfynd (Recoveries) 1986	1965-86
Knölsvan Cygnus olor	9	-	9		2
Grågås Anser anser	5	-	5		
Gravand Tadorna tadorna	-	1	1		
Gräsand Anas platyrhynchos	8	-	8		2
Ejder Somateria mollissima	1	-	1		
Svärta Melanitta fusca	1	-	1		
Duvhök Accipiter gentilis	5	-	5		2
Sparvhök A. nisus	266	25	291	4	26
Ormvråk Buteo buteo	1	-	1		
Tornfalk Falco tinnunculus	9	-	9		
Stenfalk F. columbarius	9	2	11		
Lärkfalk F. subbuteo	2	-	2		
Vattenrall Rallus aquaticus	1	-	1		
Strandskata Haematopus ostralegus	1	1	2		
Större strandpipare Charadrius hiaticula	10	-	10		
Kustpipare Pluvialis squatarola	4	-	4		
Kustsnäppa Calidris canutus	2	-	2		
Småsnäppa C. minuta	6	-	6		
Kärrsnäppa C. alpina	165	-	165		3
Dvärgbeckasin Lymnocryptes minimus	3	-	3		
Enkelbeckasin Gallinago gallinago	8	-	8		
Morkulla Scolopax rusticola	12	8	20	2	3
Småspov Numenius phaeopus	2	-	2		1
Rödbena Tringa totanus	1	-	1		
Gluttsnäppa T. nebularia	7	-	7		
Grönbena T. glareola	1	-	1		
Drillsnäppa Actitis hypoleucos	34	-	34		
Labb Stercorarius parasiticus	1	-	1		
Skrattmås Larus ridibundus	1	-	1		
Fiskmås L. canus	2	1	3		
Gråtrut L. argentatus	1	-	1		
Havstrut L. marinus	2	1	3		
Skräntärna Sterna caspia	102	-	102		1
Silvertärna S. paradisaea	3	3	6		
Sillgrissla Uria aalge	27	21	48		
Tordmule Alca torda	674	50	724	3	22
Tobisgrissla Cepphus grylle	27	-	27		2
Skogsduva Columba oenas	2	-	2		
Ringduva C. palumbus	5	-	5		
Gök Cuculus canorus	145	4	149		
Hökuggla Surnia ulula	12	-	12		
Sparvuggla Glaucidium passerinum	173	-	173		1
Hornuggla Asio otus	33	1	34		1
Jorduggla A. flammeus	10	2	12		
Pärluggla Aegolius funereus	580	40	620	4	11

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-85	1986	1965-86	1986	1965-86
Nattskärra Caprimulgus europaeus	17	-	17		
Tornseglare Apus apus	77	3	80		
Kungsfiskare Alcedo atthis	2	-	2		
Göktyta Jynx torquilla	73	2	75		1
Gröngöling Picus viridis	65	1	66		
Spillkråka Dryocopus martius	100	3	103		
Större hackspett Dendrocopus major	293	4	297		4
Vitryggig hackspett D. leucotos	1	-	1		
Mindre hackspett D. minor	168	9	177		
Tretåig hackspett Picoides tridactylus	16	1	17		
Trädlärka Lullula arborea	2	-	2		
Berglärka Eremophilia alpestris	1	-	1		
Backsvala Riparia riparia	4	-	4		
Ladusvala Hirundo rustica	82	3	85		
Hussvala Delichon urbica	70	-	70		
Trädpiplärka Anthus trivialis	496	16	512		2
Ängspiplärka A. pratensis	125	2	127		
Skärpiplärka A. spinoletta	18	-	18		
Gulärla Motacilla flava	103	1	104		1
Sädesärla M. alba	1116	7	1123		4
Sidensvans Bombycilla garrulus	5	-	5		
Gärdsmyg Troglodytes troglodytes	379	22	401		2
Järnsparv Prunella modularis	244	4	248	3	5
Rödhake Erithacus rubecula	10071	380	10451		42
Näktergal Luscinia luscinia	58	2	60		
Blåhake L. svecica	91	1	92		1
Svart rödstjärt Phoenicurus ochruros	2	-	2		
Rödstjärt Ph. phoenicurus	1985	64	2049		7
Buskskvätta Saxicola torquata	155	3	158		
Stenskvätta Oenanthe oenanthe	415	9	424		4
Ringtrast Turdus torquatus	2	-	2		
Koltrast T. merula	696	24	720		13
Björktrast T. pilaris	123	1	124		4
Taltrast T. philomelos	2317	67	2384	1	45
Rödvingetrast T. iliacus	578	9	587		4
Dubbeltrast T. viscivorus	21	-	21		1
Gräshoppsångare Locustella naevia	11	-	11		
Sävsångare Acrocephalus schoenobaenus	23	1	24		
Rörsångare A. scirpaceus	37	2	39		
Härmsångare Hippolais icterina	49	5	54		
Rödstrupig sångare Sylvia cantillans	1	-	1		
Ökensångare S. nana	1	-	1		
Hösångare S. nisoria	137	-	137		
Ärtsångare S. curruca	1790	104	1894		5
Törnsångare S. communis	641	23	664		
Trädgårdssångare S. borin	1168	64	1232	1	3
Svarthätta S. atricapilla	2138	121	2259	1	12
Nordsångare Phylloscopus borealis	1	-	1		
Kungsfågelsångare Ph. proregulus	5	-	5		
Taigasångare Ph. inornatus	7	-	7		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed) 1965-85	1986	1965-86	Återfynd (Recoveries) 1986	1965-86
Videsångare Ph. schwarzi	2	-	2		
Grönsångare Ph. sibilatrix	186	16	202		
Gransångare Ph. collybita	891	40	931		4
Lövsångare Ph. trochilus	11561	710	12271		19
Kungsfågel Regulus regulus	20153	394	20547		20
Grå flugsnappare Muscicapa striata	2710	101	2811	1	5
Mindre flugsnappare Ficedula parva	88	1	89		
Halsbandsflugsnappare F. albicollis	2	-	2		
Svartvit flugsnappare F. hypoleuca	1499	78	1577		4
Stjärtmes Aegithalos caudatus	527	17	544		
Entita Parus palustris	258	19	277		
Talltita P. montanus	45	19	64		
Tofsmes P. cristatus	3	-	3		
Svartmes P. ater	526	25	551		1
Blåmes P. caeruleus	2076	74	2150		5
Talgoxe P. major	1734	105	1839		4
Nötväcka Sitta europaea	92	7	99		
Trädkrypare Certhia familiaris	1244	85	1329	1	2
Sommargylling Oriolus oriolus	1	-	1		
Törnskata Lanius collurio	872	21	893		5
Varfågel L. excubitor	70	1	71		
Nötskrika Garrulus glandarius	105	15	120		1
Skata Pica pica	2	1	3		
Nötkråka Nucifraga caryocatactes	26	-	26		
Kråka Corvus corone	2	5	7		
Stare Sturnus vulgaris	116	-	116		5
Pilfink Passer montanus	1	-	1		
Bofink Fringilla coelebs	1967	50	2017		13
Bergfink F. montifringilla	238	8	246		2
Grönfink Carduelis chloris	182	22	204		4
Steglits C. carduelis	2	-	2		
Grönsiska C. spinus	1600	67	1667		11
Hämpling C. cannabina	3	-	3		
Vinterhämpling C. flavirostris	25	-	25		
Gråsiska C. flammea	1905	37	1942		5
Snösiska C. hornemanni	6	-	6		
Bändelkorsnäbb Loxia leucoptera	13	-	13		
Mindre korsnäbb L. curvirostra	79	-	79		2
Större korsnäbb L. pytyopsittacus	6	-	6		
Rosenfink Carpodacus erythrinus	7	1	8		
Tallbit Pinicola enucleator	8	-	8		
Domherre Pyrrhula pyrrhula	466	19	485		2
Stenknäck Coccothraustes coccothraustes	1	-	1		
Lappsparv Calcarius lapponicus	11	1	12		
Snösparv Plectrophenax nivalis	1	-	1		
Gulsparv Emberiza citrinella	232	6	238		1
Ortolansparv E. hortulana	46	-	46		
Videsparv E. rustica	16	-	16		
Dvärgsparv E. pusilla	1	-	1		
Sävsparv E. schoeniclus	139	4	143		3
Summa (Sum)	80099	3067	83166	21	361
Antal arter (Number of species)	144	75	145	10	53

ÅTERFYND OCH KONTROLLER

Sammanlagt rapporterades 20 Enskärsmärkta individer av tio arter genom Ringmärkningscentralens försorg under 1986. Sex återfynd hade gjorts i Sverige, två i Finland, elva i övriga Europa och ett i Libanon.

Dessutom kontrollerade vi själva nio fåglar, av fem olika arter, som ringmärkts på andra platser samt fyra alkor från våra egna märkningar. De senare har tagits med i nedanstående lista, eftersom dessa data är minst lika intressanta som långväga återfynd.

Totalt sju sparvhökar har varit föremål för rapportering, och av dessa var fem glädjande i livet även efter avläsningarna. Värdefull information gav den finska bounge som vi kontrollerade efter dryga två månader.

Att morkullorna är eftertraktade i de franska grytorna visar de två snabbåterfynden från hösten.

Fyra intressanta kontroller i vår sillgrisslekoloni gjordes också, bl a hade en vuxen fågel övergett kolonin vid Grän utanför Nynäshamn till förmån för Hartsöområdet 40 km därifrån. Fågeln var nu minst sju år gammal, liksom en av de egna kontrollerna som gjordes.

De boungar av tordmule som märkts gav i år två finska återfynd, varav en intressant höstflyttning under 1986, samt ytterligare en tragiskt minkdödad elvaåring på häckplatsen.

Pärlugglorna ger allt värdefullare information genom de intensiva fångstinsatserna i södra Norrland. Tre av våra tidigare års märkningar kontrollerades där, medan en annan hittades död i Skåne. Ursprunget till höstens invasion antyddes av två kontroller av norskmärkta pärlugglor (märkdata ännu ej erhållna).

Järnsparvarna "gick till" med tre återfynd, bl a från Spanien och Italien, och ett udda mål valde en trädgårdssångare, nämligen skotska Isle of May.

Ännu en svarthätta rapporteras från Libanon. Den blev skjuten i Bekaadalen - av shiamuslimer eller israeler!?

Vårt andra återfynd någonsin av trädkrypare kom från Estland, en välnärd fågel tog sig snabbt över Östersjön för att bli fångad och få en ring även om det andra benet.

Slutligen kan nämnas att märkdata ej erhållits för två fåglar med finska ringar, en kungsfågel och en rödhake, som kontrollerades vid Enskär hösten 1986.

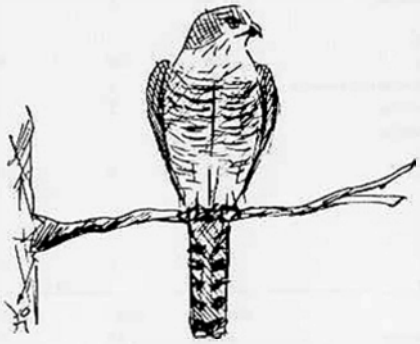

Återfynd inrapporterade under 1986 (Recoveries received during 1986)

Sparvhök	(Accipiter nisus)		
5.098.337	1K M	06.10.84	Enskär
		13.02.86	Sinaai 51.09N/04.03E, Oost-Vlaanderen, BELGIEN. Avstånd: 1195 km - Riktning: 231 grader - Förfluten tid: 1 år 130 dagar. (Kontrollerad av ringmärkare)
6.102.055	1K F	18.09.85	Enskär
		26.06.86	Umeå 63.50N/20.10E, Västerbotten. 591 km - 12 grader - 281 dgr. (Rovfågel, död sedan 3-4 månader)
5.098.367	1K M	16.10.85	Enskär
		20.11.85	Leutjenburg 54.17N/10.36E, Schleswig-Holstein, VÄSTTYSKLAND. 645 km - 223 grader - 35 dgr. (Fastnat i häck, oskadad, frisläppt)
5.098.389	1K M	24.09.86	Enskär
		03.11.86	Someren 51.23N/05.43E, Noord-Brabant, HOLLAND. 1102 km - 227 grader - 40 dgr. (Nyligen död, trafikoffer)
Morkulla	(Scolopax rusticola)		
6.102.084	1K+	12.09.86	Enskär
		11.11.86	Broualan 48.28N/01.39W, Ille-et-Vilaine, FRANKRIKE. 1689 km - 236 grader - 60 dgr. (Nyligen död, skjuten)
6.102.098	1K+	26.09.86	Enskär
		13.12.86	Jobourg 49.41N/01.54W, Manche, FRANKRIKE. 1601 km - 239 grader - 78 dgr. (Nyligen död, skjuten)
Sillgrissla	(Uria aalge)		
9.050.827	2K+	16.07.80	Hartsö skärgård
		10.07.86	Hartsö skärgård 58.42N/17.30E, Sörmland. (Kontrollerad på häckplats=märkplatsen)
(9.)050.835	pull	16.07.81	Hartsö skärgård
		10.07.86	Som föregående.
(9.)018.018	2K+	17.07.83	Hartsö skärgård
		10.07.86	Som föregående, ring 9.633.206 tillagd.
Tordmule	(Alca torda)		
7.(0)66.383	pull	19.07.75	Hartsö skärgård
		11.07.86	Hartsö skärgård 58.42N/17.30E, Sörmland. (Funnen nyligen dödad av mink på födelseskäret, 11 år)
8.049.305	pull	16.07.83	Hartsö skärgård
		15.07.86	Hammarland 60.13N/19.43E, Åland, FINLAND. 212 km - 35 grader - 2 år 364 dgr. (Funnen död i vattnet, död länge)

Tordmule	(Alca torda)		
8.049.445	pull	10.07.86	Hartsö skärgård
		25.09.86	Kirkkonummi 60.00N/24.20E, Nylands län, FINLAND.
			411 km - 65 grader - 77 dgr.
			(Funnen, ingen uppgift om tillstånd)
Pärluggla	(Aegolius funereus)		
7.087.929	1K+	30.09.82	Enskär
		26.04.86	Gävle 60.30N/17.12E, Gästrikland.
			202 km - 355 grader - 3 år 208 dgr.
			(2K+ hona, kontrollerad av ringmärkare)
7.087.959	1K	21.10.83	Enskär
		24.09.86	Torsåker 60.27N/16.23E, Gästrikland.
			205 km - 343 grader - 2 år 338 dgr.
			(2K+, kontrollerad av ringmärkare)
7.087.995	2K+	18.09.85	Enskär
		(15.12.86)	Perstorp ca 56.10N/13.20E, Skåne.
			(373 km) - (233 grader) - (1 år 88 dgr)
			(Uggla med ring upphittad i trädklyka)
7.087.999	2K+	25.09.85	Enskär
		11.10.86	Horndal 60.18N/16.21E, Dalarna.
			190 km - 341 grader - 1 år 16 dgr.
			(2K+, kontrollerad av ringmärkare)
Järnsparv	(Prunella modularis)		
2.760.628	1K+	02.09.81	Enskär
		21.11.81	Villafranca de Cordoba 37.57N/04.32W, Cordoba, SPANIEN.
			2796 km - 224 grader - 80 dgr.
			(Nyligen död, skjuten)
2.912.814	1K	23.09.85	Enskär
		(11.04.86)	Rälla 56.47N/16.34E, Öland.
			218 km - 194 grader - (200 dgr).
			(Funnen död, okänt hur länge)
2.912.817	1K	23.09.85	Enskär
		08.01.86	Pocenia 45.51N/13.06E, Udine, ITALIEN
			1458 km - 193 grader - 107 dgr.
			(Drunknad, död högst en vecka)
Taltrast	(Turdus philomelos)		
4.048.198	1K	22.09.84	Enskär
		15.11.85	Assas 43.42N/03.53E, Herault, FRANKRIKE.
			1910 km - 215 grader - 1 år 54 dgr.
			(Nyligen död, skjuten)
Trädgårdssångare	(Sylvia borin)		
2.KA 14.142	1K	19.08.86	Enskär
		26.09.86	Isle of May 56.11N/02.33W, Fife Region, SKOTTLAND.
			1226 km - 265 grader - 38 dgr.
			(1K, kontrollerad av ringmärkare)
Svarthätta	(Sylvia atricapilla)		
2.912.131	1K M	23.09.84	Enskär
		19.09.85	Bekaa Valley ca 34.20N/36.20E, LIBANON
			(3047 km) - (144 grader) - 361 dgr.
			(Nyligen död, skjuten)

Grå flugsnappare (Muscicapa striata)

AH 65.197	1K	31.08.84	Enskär
		19.05.86	Trutnov 50.38N/15.49E, Hradec Kralove, TJECKOSLOVAKIEN. 902 km - 187 grader - 1 år 261 dgr. (Liten grå fågel funnen död)

Trädkrypare (Certhia familiaris)

T 25.467	1K	27.09.86	Enskär
		04.10.86	Sörve 57.54N/22.03E, Estland, USSR. 281 km - 106 grader - 7 dgr. (Kontrollerad av ringmärkare, ring SUE 1.010.119 tillagd)

Främmande kontroller

Sparvhök (Accipiter nisus)

DENMARK				
6.085.310	2K	M	18.05.85	Christiansö 55.19N/15.12E, Bornholm, DANMARK.
			12.10.86	Enskär (2K+ M, kontrollerad)
HELSINKI				
B 47.687	pull	M	05.07.86	Kaarina 60.25N/22.22E, Turku ja Pori, FINLAND.
			18.09.86	Enskär (1K M, vinge 202 mm, vikt 144g, kontrollerad)
HELSINKI				
S 103.084	1K	F	02.09.86	Hanko 59.49N/22.54E, Uusimaa, FINLAND.
			18.09.86	Enskär (1K F, vinge 239 mm,vikt 264g, kontrollerad)

Sillgrissla (Uria aalge)

STOCKHOLM			
9.065.930	2K+	10.07.82	Grän 58.53N/18.14E, Nåttarö, Sörmland.
		10.07.86	Hartsö skärgård 58.42N/17.30E (Kontrollerad på häckplats med ungar)

Kungsfågel (Regulus regulus)

DENMARK				
F 98.422	1K	F	29.09.85	Christiansö 55.19N/15.12E, Bornholm, DANMARK.
			09.10.86	Enskär (2K+ F, vinge 53 mm, vikt 6.1 g, kontrollerad)

Svartvit flugsnappare (Ficedula hypoleuca)

HELSINKI			
V 381.192	pull	07.07.85	Temmes 64.38N/25.41E, Oulu, FINLAND.
		07.09.85	Enskär (1K, vinge 80 mm, vikt 12 g, kontrollerad)

Märkningarna och kontrollerna har gjorts på Enskär (58.41N/17.29E), Bälinge sn, Södermanland då inget annat anges.

Understrukna ringnummer anger att ringen har sänts in till Ringmärkningscentralen (Box 50007, 104 05 Stockholm). Följande förkortningar har använts i sammanställningen ovan:

pull	unge på häckplatsen, oflygg eller flygg (nestling)
1K	fågel i sitt första kalenderår (bird in its first year)
1K+	fågel i sitt första kalenderår eller äldre (bird in its first year or older)
2K	fågel i sitt andra kalenderår (bird in its second year)
2K+/ad	fågel i sitt andra kalenderår eller äldre (bird in its second year or older)
M	hane (male)
F	hona (female)
( )	anger en viss osäkerhet i angivna data

SUMMARY

The above paper is the annual report of 1986 from Hartsö-Enskär Bird Observatory (58.41N/17.29E) in the archipelago of east central Sweden.

The observatory was manned 70 days during August-October. In the summer some studies on the breeding bird fauna were made.

In the year 3 067 birds of 75 species were caught, most of them with mistnets on the southern part of the island Enskär. Highest figures were noted for the Willow Warbler Ph.trochilus (710), the Goldcrest R.regulus (394) and the Robin E.rubecula (380).

Of irruptive birds can be mentioned Tengmalm's Owl A.funereus (40 ringed), Coal Tit P.ater (25), Jay G.glandarius (15) and Bullfinch P.pyrrhula (19).

Some interesting recoveries were reported. A Treecreeper C.familiaris did cross the Baltic eastwards in one week, and a Garden Warbler S.borin was found by ringers on the Scottish Isle of May after 38 days. A Blackcap S.atricapilla was shot in Lebanon ....

Manus inkommet februari 1987.

Lennart Wahlén, Dagagatan 10 A, S-154 00 Gnesta

De sörmländska fågelarternas utbredning enligt Svensk Fågelatlas: Del 2

The Swedish Bird Atlas Results in Södermanland: Part 2

Bo Ljungberg

Här följer fortsättningen på den artredovisning som startade i förra numret av Fåglar i Sörmland (Ljungberg 1986). Upplägg-ningen av kommentarerna till artkartorna är densamma som tidigare. Beteckningarna H, (H), B och (B) innebär i nämnd ordning att aktuell art är årligen häckande, tillfälligt häckande, årlig be-sökare resp tillfällig besökare i landskapet Södermanland enligt tabell i Sveriges Fåglar (SOF 1978). Överst till höger vid varje artbeskrivning framgår i hur många av de 351 atlasrutorna som arten påträffats med kriterie 2 eller högre. Här anges också i hur många rutor som "säker häckning" (kriterie 11-20) konstaterats.

ARTKOMMENTARER

Inledningsvis vill jag påpeka att arterna redovisas i den ordning som de haft på blanketten för fågelatlasarbetet (Ljungberg 1985). Ordningsföljden av arterna skiljer sig därför något från den som vi numera normalt använder (SOF 1978). Denna gång har turen kommit till svanar, gäss och dagrovfåglar.

När det gäller de olika gåsarternas expansion och spridning i Sörmland så har säkerligen aktiva utplanteringar betytt en hel del. Dessutom har spontana utflyttningar av gäss skett från hägnen vid Tovetorps forskningsstation och Öster-Malma jaktvårdsskola. Så har t ex vitkindade gäss, som var avsedda att användas som fosterföräld-rar för fjällgåsungar, kommit att häcka utanför hägnen vid Öster-Malma. Den första häckningen skedde i den närbelägna sjön Lik-stammen 1982 (Bylin 1983). I framtiden får vi nog ta med den "vit-kindade" på listan över vilda häckfåglar i Sörmland.

På västkusten har lyckade avels- och utplanteringsförsök bedri-vits med pilgrimsfalkar. Vi skall därför inte ge upp hoppet om att få tillbaka pilgrimsfalken, som häckade i Sörmland så sent som 1968. Inga tecken på häckningsförsök har dock framkommit genom fågel-atlasarbetet. Det har under senare år gått rykten om att kungsörnen skulle häcka i Sörmland. Men varken atlasinventeringen eller LRK har kunnat ge några antydningar om häckningsförsök. Uppgifter om häckningar i angränsande landskap visar dock att kungsörnen mycket väl kan tänkas bli en ny häckfågel i Sörmland.

Rättelse

I föregående rapport (FiSrm 19:23-43) insmög sig ett par felaktiga symboler för häckningsstatus enligt förteckningen Sveriges Fåglar.
Följaktligen skall det stå: Smådopping (H) resp Bergand H, även om det omvända säkert gäller idag i Sörmland.

Grågås H 2-20 = 71 (20 %)

fig 2 : sid 86 11-20 = 31

Arten trivs såväl i insjöar (ofta näringsrika) som i skärgården. Under slutet av 1800-talet utsattes den för hård jakt. Bl a sköts eller dödades hjälplösa ruggande fåglar tillsammans med sina ungar, och arten försvann i stort sett från sina forna häckningsplatser i landets insjöar. Antalet grågäss var lågt fram till 1960-talet. Detta trots fridlysning redan 1924 och vissa utplanteringar under 1930-talet (Nilsson 1982).

I Hartsöskärgården har hela tiden funnits en stam som enligt Bengt Berg (1919) "skyddats av Björksunds ägare". Kring Öster-Malma jaktvårdsskola fanns en liten inplanterad stam av grågäss som var borta 1965. Nya utplanteringar skedde under åren 1970-75 vilket resulterade i häckningar i anlagda viltvatten och sjöar utanför vilthägnen (Fabricius 1983). Under senare år har en explosionsartad tillväxt skett, såväl i Sörmland som i vissa andra delar av landet.

Kanadagås H 2-20 = 170 (48 %)

fig 3 : sid 86 11-20 = 108

Till skillnad från föregående art häckar kanadagåsen ofta i små viltvatten och skogssjöar. Vidare är den inte lika skygg och förekommer därför också i dammar och åar inne i tätorterna. Kanadagåsen utplanterades i Kalmarsund och i Hudiksvallstrakten under 1930-talet. Den först kända häckningen av vilt flygande kanadagäss ägde rum vid Värnanäs i Kalmarsund 1933. I Mälaren och Hjälmaren skedde utplanteringen på 1940-talet. Därefter har utplanteringar gjorts här och var. Inom Öster-Malma-området började utplanteringarna 1966. Vid slottsdammen i Nyköping inplanterades i slutet av juni 1959 två par kanadagäss (Åberg 1960). Spridningen av kanadagåsen i Sörmlandsskärgården startade med en häckning vid Furön nära Oxelösund 1971 (Fabricius 1983). Samma år uppehöll sig ett par vid Själgrundet i inloppet till Nyköping (Ljungberg 1982), där de möjligen också häckade. Under de följande åren har arten år från år, sakta men säkert, expanderat ut i den sörmländska skärgården.

Knölsvan H 2-20 = 244 (70 %)

fig 4 : sid 88 11-20 = 176

Knölsvanen hölls ofta förr i tiden som parkfågel på herrgårdarna. Mot slutet av 1800-talet fanns "vilda" populationer bara i Hjälstaviken, Tåkern och på några ställen i Skåne (Carlsson 1894). Den först kända häckningen i Sörmland ägde rum 1875 i en liten sjö vid Rinkesta ett par mil sydost om Eskilstuna (Ekman 1921). Knölsvanens expansion ut i ytterskärgården har skett under de senaste 30 åren (Pettersson 1978). Annars är ju knölsvanen främst en slättsjöarnas fågel som bygger sin "borg" inne i bladvassen. I skärgården bygger den sitt bo av blåstång eller grässtrån uppe på land.

Sångsvan (H) 2-20 = 13 (4 %)

fig 5 : sid 88 11-20 = 5

Arten kan numera räknas till de regelbundet häckande i vårt län/landskap. Denna annars i huvudsak nordliga art häckade vid Bysjön i Kolmården i Kolmården 1969 (Callin & Karlsson 1969). Troligen

hade den då häckat där i flera år enligt Stig W Karlsson, som blev tipsad om artens förekomst i området av ortsbefolkningen. Som antyds på kartan har vi för närvarande några få häckande par dels i Kolmården och dels i gränsområdet mellan Eskilstuna och Strängnäs kommun.

Ormvråk H 2-20 = 302 (86 %)
fig 6 : sid 89 11-20 = 120

Denna art är utan tvivel Sörmlands vanligaste och mest sedda rovfågel. Inte så sällan häckar den i någon gran intill skogsbrynet mot åkermarken.

Fjällvråk B 2-20 = 1 (<1 %)
11-20 = 0

Denna art häckar bara i norra Sverige och den redovisade observationen torde gälla en fågel som blivit försenad i flyttningen norrut.

Sparvhök H 2-20 = 195 (56 %)
fig 7 : sid 89 11-20 = 50

Sparvhöken finns som synes i fler rutor än duvhöken. Vidare har den betydligt mindre revir varför flera par kan rymmas inom en och samma atlasruta. Sparvhöken förekommer i motsats till duvhöken även som häckfågel i relativt små skogsdungar inom tätorterna.

Duvhök H 2-20 = 140 (40 %)
fig 8 : sid 91 11-20 = 45

Duvhöken tillhör främst de stora "gammelskogarna". Den har större revir än föregående art och förekommer i regel inte tätare än vad prickkartan visar.

Glada B 2-20 = 2 (<1 %)
11-20 = 0

Gladan häckade i Sörmland långt in på 1950-talet. Bl a ringmärktes en unge vid sjön Långhalsen 1955. De observationer som gjorts i samband med fågelatlasarbetet tyder inte på att häckningsförsök skulle ha skett.

Havsörn H

Havsörnen häckade förr såväl vid större insjöar som i skärgården. I Sörmland har den häckat bl a vid Båven (Högdahl 1923), i Hjälmaren (v.Post 1925) och sannolikt också på Sörmlandssidan av Mälaren. Numera har vi en liten stam på ett tiotal par som är helt knuten till kust- och skärgårdsområdet. Endast något eller några av paren har dock lyckats med att få fram flygga ungar under de senaste tjugo åren.

Bivråk H 2-20 = 179 (51 %)

fig 9 : sid 91 11-20 = 35

Bivråken förekommer gärna i skogsområden med tillgång på lövträd. Den glesa förekomsten som kartan utvisar kan i viss mån bero på förväxlingsrisk med ormvråk. Helt klart är dock att bivråken är betydligt fåtaligare än ormvråken i Sörmland.

Brun kärrhök H 2-20 = 113 (32 %)

fig 9 : sid 92 11-20 = 36

Arten är karaktärsart för sjöar med vidsträckta vassbälten där de har sina bon. Ett fåtal par kan tänkas häcka i de innersta vassbevuxna havsfjärdarna. Vid en riksinventering av arten inrapporterades ett hundratal häckande par i Sörmland (Wahlén 1980). De största koncentrationerna var i Söderfjärden och Tynnelsöfjärden i Mälaren samt sjöområdet kring Gnesta. Många bruna kärrhökar fanns också i Långhalsen.

Blå kärrhök B 2-20 = 8 (2 %)

11-20 = 0

Ett par häckade åren 1960-62 vid Flättsjön i Eskilstuna kommun (Andersson & Broberg 1965). Bl a ringmärktes tre av ungarna i boet 1962. De observationer som registrerats vid fågelatlasarbetet är med största sannolikhet såna fåglar som blivit försenade i flyttningen norrut till sina häckningsområden.

Blåhökar ses i Sörmland nästan enbart under sträcktid. Foto: Tero Niemi

Ängshök (B) 2-20 = 2 (<1 %)
11-20 = 0

Två observationer med låga kriterier som inte tyder på häckning har registrerats vid fågelatlasarbetet.

Fiskgjuse H 2-20 = 238 (68 %)
fig 11 : sid 92 11-20 = 136

Enligt fågelatlasresultatet är fiskgjusen den näst vanligaste rovfågeln i Sörmland. Den stora sjörikedomen i landskapet har gynnat artens fotfäste här. De tätaste bestånden av gjusar har vi naturligt nog i de stora örika sjöarna Mälaren, Hjälmaren och Båven. Däremot är arten relativt fåtalig i skärgården.

Lärkfalk H 2-20 = 123 (35 %)
fig 12 : sid 93 11-20 = 22

Lärkfalken trivs vid våtmarker och bor ofta i kråkbon högt uppe i tallarnas kronor. Arten har som framgår av kartan en spridd men gles förekomst i regionen.

Tornfalk H 2-20 = 54 (15 %)
fig 13 : sid 93 11-20 = 13

Tornfalken försvann nästan helt då "kvicksilverkatastrofen" uppdagades i början på 1960-talet. Efter 1965, då alkylkvicksilver förbjöds som betmedel på utsädet, återhämtade sig arten långsamt i landet. I Sörmland tycks denna återhämtning vara ovanligt svag. De fåtaliga häckningarna har oftast ägt rum i Nyköpingstrakten.

LITTERATUR

Andersson, F. & Broberg, L. 1965. Fågelrapport från rapportkommittén för Vår Fågelvärld i Södermanland. - Årsrapport 1965. Stencil.

Berg, B. 1919. Sällsynta fåglar - andra samlingen. Stockholm.

Bylin, A. 1983. Häckning av vitkindad gås. - Fåglar i Sörmland 16:38-40.

Callin, O. & Karlsson, S. 1969. Lyckad häckning av sångsvan i Sörmland. - I Kikaren, årg 10 nr 3.

Carlsson, A. 1894. Sveriges fåglar. Lund.

Ekman, S. 1921. Några jaktbara djurarters historia i Sverige under senare tid. - Svenska jägareförbundets tidskrift 5:2-31.

Fabricius, E. 1983. Kanadagåsen i Sverige. - Statens naturvårdsverk, PM 1678.

Högdahl, T. 1923. Gammelante - En bok om havsörnen och andra skärgårdens fåglar. Stockholm.

Ljungberg, B. 1972. Sjöfågelinventering i Trutbådaområdet. - Länsstyrelsen i Södermanlands län informerar 1972 nr 4. Stencil.

Ljungberg, B. 1985. Svensk Fågelatlas i Sörmland 1974-1984. - Fåglar i Sörmland 18:20-24.

Ljungberg, B. 1986. De sörmländska fågelarternas utbredning enligt Svensk Fågelatlas : Del 1. - Fåglar i Sörmland 19:23-43.

Nilsson, L. 1982. Det häckande grågåsbeståndets storlek och utbredning i Sverige. - Vår Fågelvärld, Supplement 9:33-38.

Pettersson, H. 1978. Knölsvanbeståndet i Sörmland. - Fåglar i Sörmland 11:80-86.

von Post, A. 1925. Om förändringar i faunan och floran i och omkring östra delen av Hjälmaren (Sörmlandsdelen) under det senaste halvseklet. - Fauna och Flora 20:206-213.

SOF. 1978. Sveriges Fåglar. Stockholm.

Wahlén, L. 1980. Bruna kärrhöken i Sörmland. - Fåglar i Sörmland 12:51-59.

Åberg, E. 1960. Canadagässen i Nyköping. - I Kikaren, årg 1 nr1.

SUMMARY

This paper is the second part of the completed Swedish Bird Atlas work concerning the province of Södermanland, east central Sweden, 1974-1984. The species now presented are Geese, Swans, Buzzards, Hawks, Kites, Eagles, Marsh Harriers, Falcons and the Osprey.

Manus inkommet januari 1987.

Bo Ljungberg, Strindbergsgatan 17, S-611 37 Nyköping

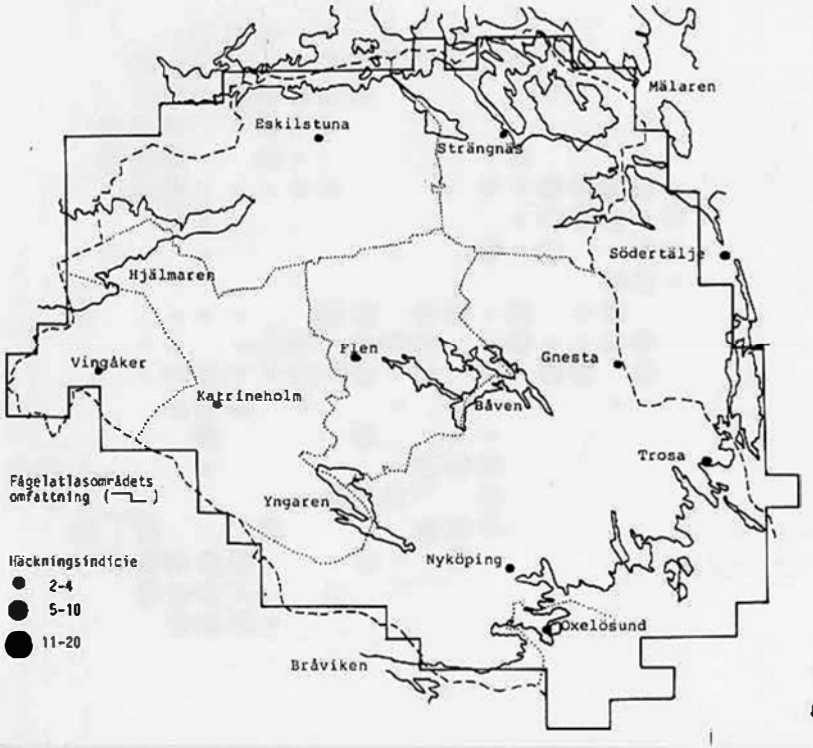

Figur 1. Fågelatlasområdets omfattning (—)

Fig. 2
Grågås

Fig. 3
Kanadagås

Knölsvanar. Foto: Tero Niemi

Fig. 4
Knölsvan

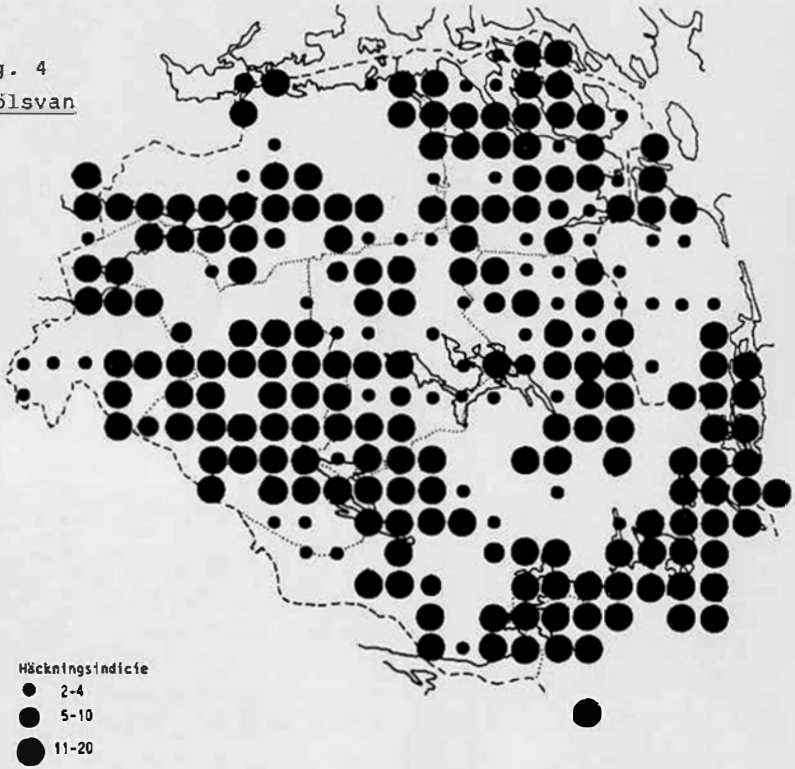

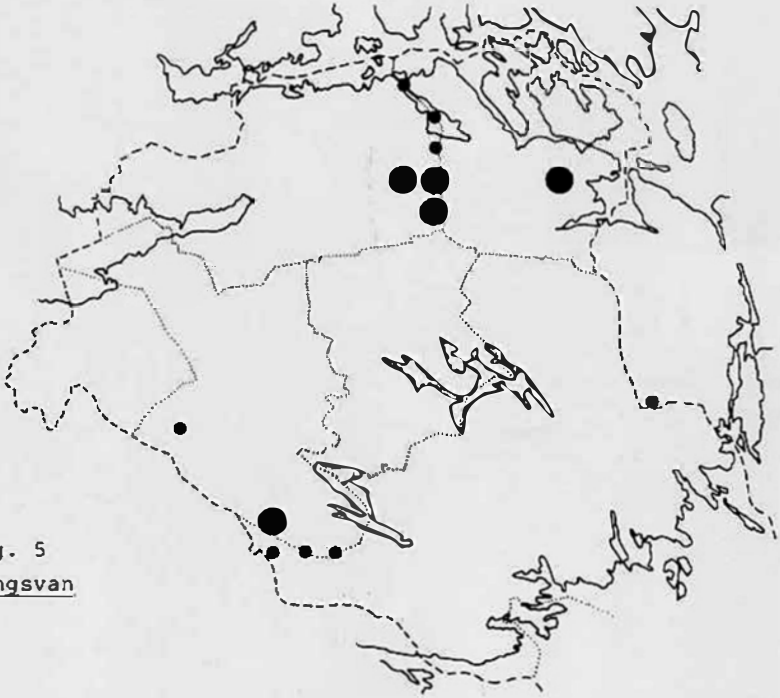

Fig. 5
Sångsvan

Fig. 6
Ormvråk

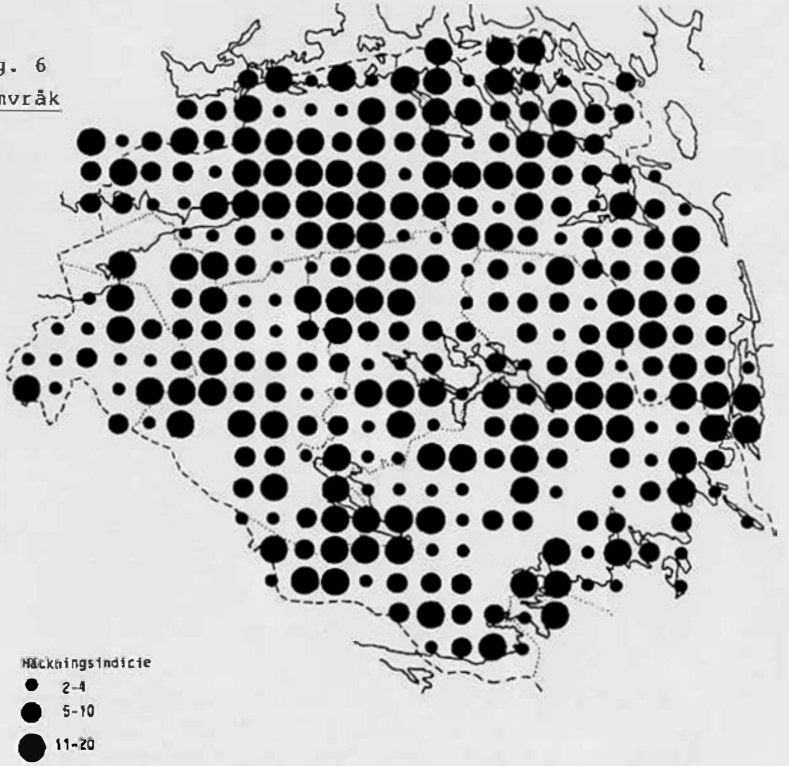

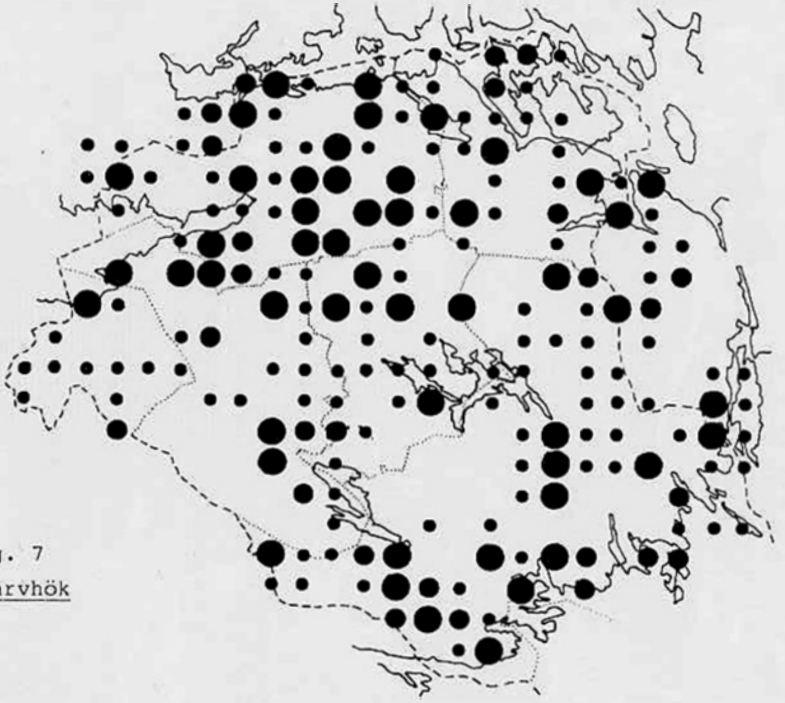

Fig. 7
Sparvhök

Fig. 8
Duvhök

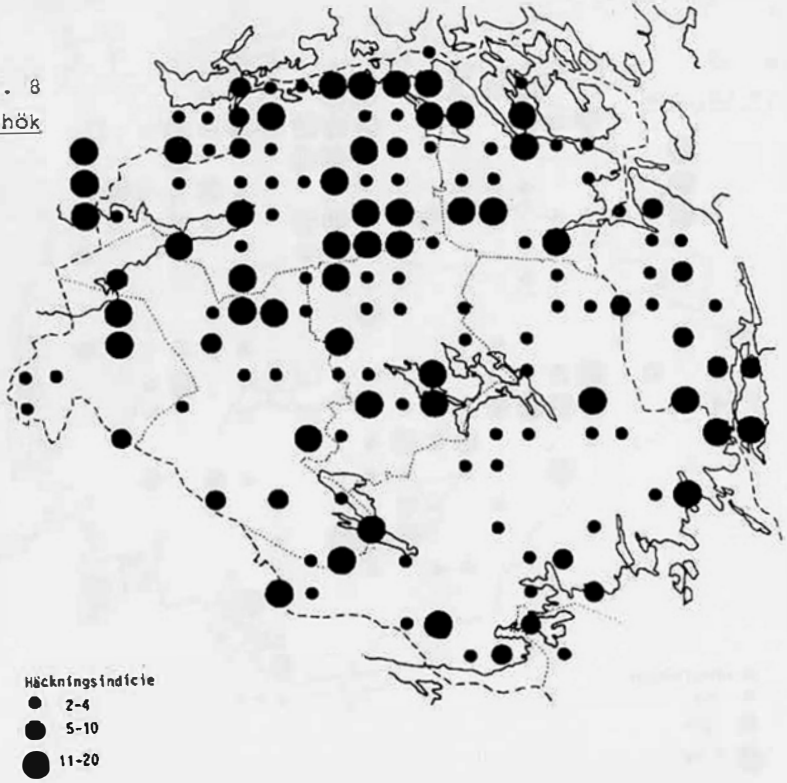

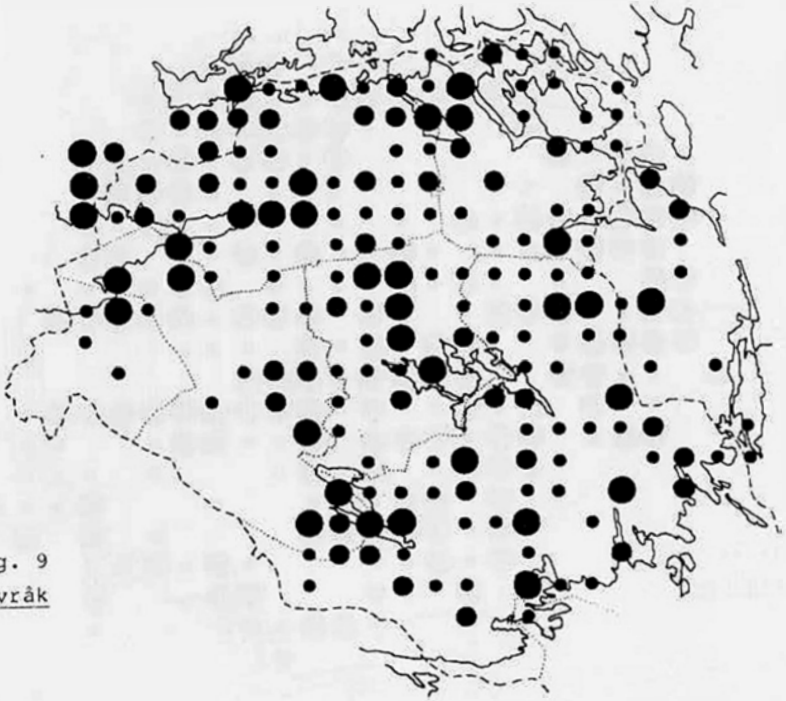

Fig. 9
Bivråk

Bivråkungar. Foto: Tero Niemi

Fig. 10
Brun kärrhök

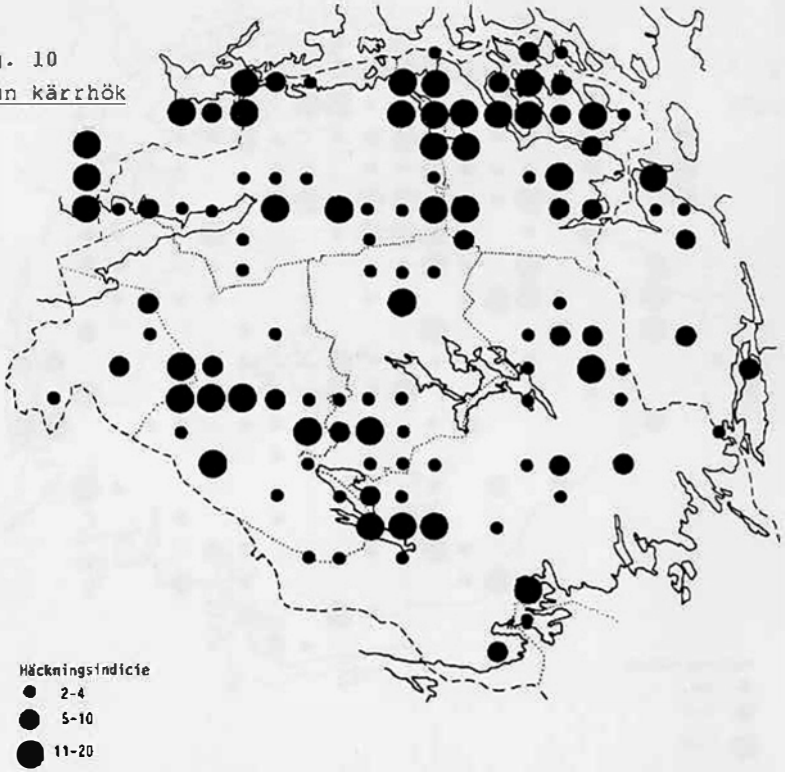

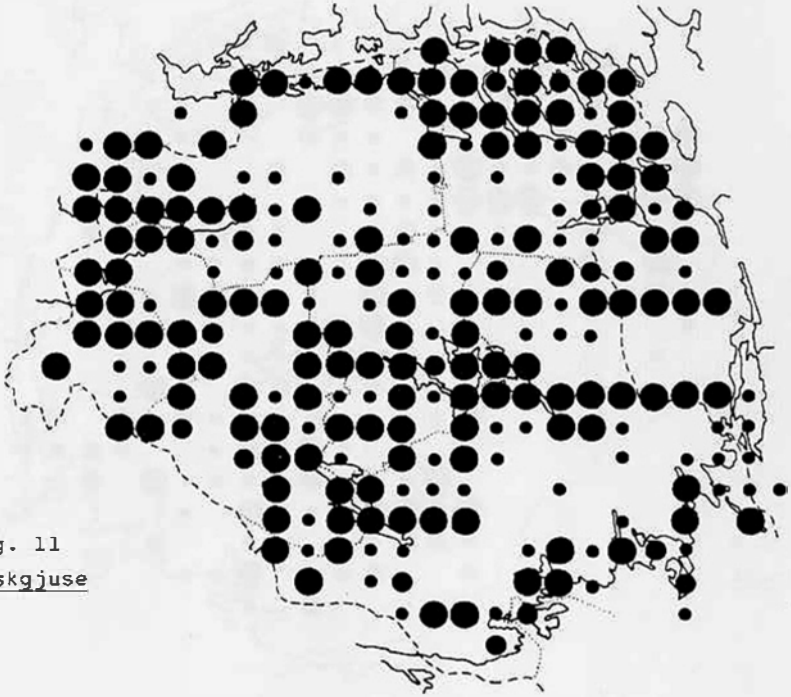

Fig. 11
Fiskgjuse

Fig. 12
Lärkfalk

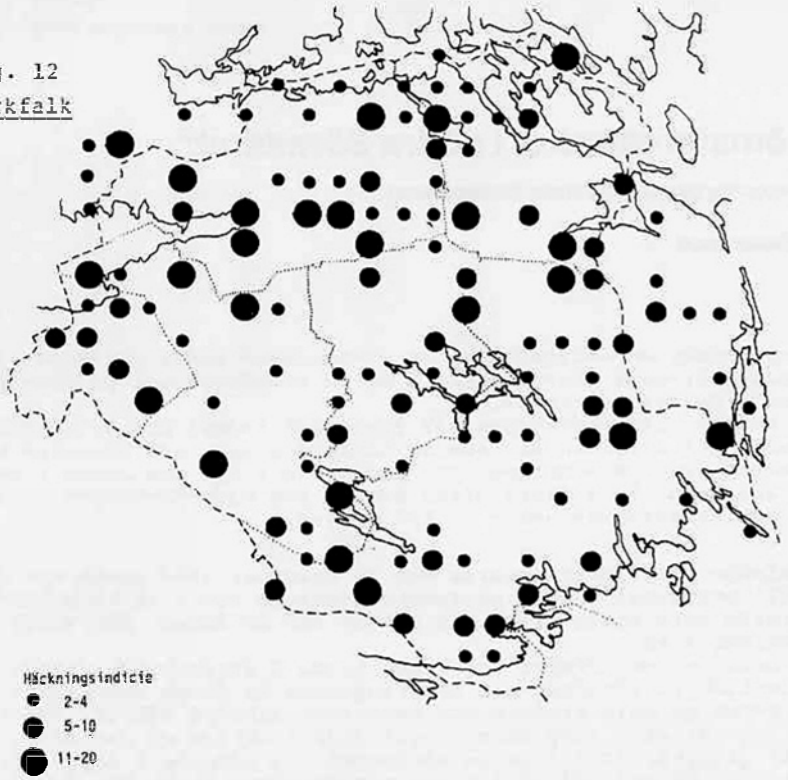

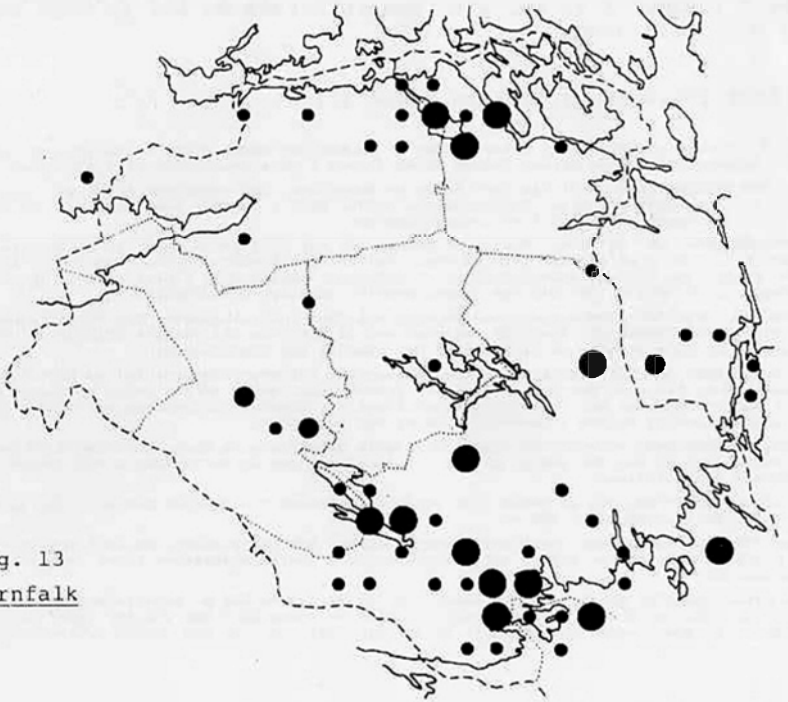

Fig. 13
Tornfalk

Strömstarestudier i södra Sörmland

Studies on the Dipper in Southern Södermanland

Jan Gustafsson

Här redovisas en undersökning av strömstarar under vintrarna 1984--85 och 1985-86 i några bäckar i östra Kolmården och på Tunabergshalvön i Nyköpings kommun.

Syftet med undersökningen var först och främst att hitta strömstarar i ett antal bäckar som är lättåtkomliga, och därefter kunna ringmärka dessa strömstarar för att kunna följa dem under vintern, samt att kunna lokalisera vilka bäckar som hade förutsättningar att hysa strömstarar under en hel vinter.

Vi inledde efterforskningarna den 10 november 1984 genom att åka ut till ett antal bäckar på Tunabergshalvön och i östra Kolmården. Vi skulle bara titta efter dem och se var de fanns. Och visst fanns det strömstarar.

Vi besökte fem lokaler och kunde hitta 7 strömstarar. Dagen därpå startade vi försöken med att ringmärka de funna exemplaren. Vi höll sedan på hela vintern och avslutade arbetet 850324. Vintern blev jobbig sedan kung Bore slagit till i början av jan 85 och behållit greppet långt fram på vårkanten. Vi kämpade i dryg halvmeterdjup snö och ned till tjugo minusgrader. Trots det fångade vi och fick ringmärka 22 ex, samt kontrollerade en del av våra egna märkningar efterhand.

LOKALBESKRIVNINGAR (Se även figur 1)

1. ÄLBÄCK, en bäck som rinner ut i havet. Det är endast den nedre delen av bäcken som lämpar sig för strömstarar, och de brukar ibland kunna finnas i nära anslutning till mynningen i havet.

2. BUSKHYTTEBÄCKEN rinner ut i den inre delen av Marsviken. Den avvattnar jordbruks- och skogslandskapet långt uppåt skogarna. Strömstararna håller till i den del som ligger ca 200 m uppströms från mynningen och uppåt i en knapp kilometer.

3. ALSTORPSDAMMEN, del av Nävån, nedströms dammen och ner till nästa damm, en sträcka på 400m. Då dammen är reglerad så uppstår inte så stora skiftningar i vattenståndet som annars kan ske under en vinter med diverse snösmältningar. Strömstarar håller till i hela bäcken, men framför allt längst upp i bäcken, den del som ligger ovanför en gång- och cykelbro.

4. NÄVEKVARN, nedanför dammen som finns ungefär mittemot fotbollsplanen. Det här är dammen som tar vid efter Alstorpsdammen. Även här reglerad och då givetvis ett jämnare utflöde av vattnet från dammen. En kort sträcka på ca 100 m är här lämplig för strömstarar.

5. INGOLVSHYTTAN, en bäcksträcka som fyller på vattnet i Alstorpsdammen, del av Nävån även här. En sträcka på ca 800 m är det som gäller här. Framför allt under första delen av vintersäsongen befinner sig strömstarar här. Har nyligen avvattnat ett stycke åkerlandskap och det är därför ibland väldigt lerigt vatten i bäcken i samband med nederbörd.

6. INGOLVSHYTTESTUGAN, nordväst om stugan med detta namn finns en kort bäcksträcka på ca 100 m, del av Nävån. Det är den del som är precis ovanför åkern som är den aktuella här. Nu avvattnar Nävån endast skogslandskap.

7. NÄVSJÖN-ÖVERSHYTTAN, del av Nävån från utrinningsplatsen vid Nävsjön och ner till gården Övershyttan. En sträcka på ca 500 m.

8. GÄLKHYTTAN, bäckdelen som avvattnar Gälghyttedammen och Stora Bötet. En kort sträcka på ca 200 m. Strömstararna håller främst till längst ner vid avrinningsplatsen eller längst upp vid dammens utflöde.

9. FADA GÅRD, nedanför gården i bäckravinen, en sträcka på ca 400 m. Avvattnar Padadammen som regleras för elkraft. Det här är den nedersta delen av samma bäck som startar uppe vid Gälkhyttedammen. Då den används till elkraft är det ofta väldigt lite och lerigt vatten i bäcken.

10. PÅGELHYTTAN, en kort sprängd ravin i berget, väster om Pågelhyttan. Även den här är en fortsättning av bäcken som startar uppe vid Gälkhyttedammen. Strömstarar ses framför allt i den del som är nedströms bron över bäcken, precis där det har sprängts.

11. PILTHYTTAN, en kort bäcksträcka genom en alstråd, ca 150 m lång. Är reglerad från Pilthyttedammen som ligger uppströms. Avvattnar Gälkhyttedammen, strömstarar finns främst i översta delen.

12. ÖVERDAMMEN, en sträcka på ca 75 m, vattenflödet regleras även här. Avvattnar "sjön" Överdammen som har tagit emot vattnet från Gälkhyttedammen. Ofta väldigt lite vatten i bäcken.

RESULTAT VINTERN 1984-85

Älbäck (1) tillhörde de lokaler som vi besökte redan när vi startade undersökningen. Vid det första besöket kunde vi finna 2 ex vid lokalen, en satt vid en trätrumma en bit upp och den andra vid bäckens utflöde i havet. Dagen därpå ringmärktes fågeln vid trätrumman, medan den andra fågeln inte kunde fångas p g a för stark vind.

Nästa besök gjordes i början av december och då fanns det ej några strömstarar, ej heller senare under månaden. 1985 inleddes med att vintern slog till, och vid vårt första besök den 6/1 fanns det 2 ex på platsen. Bäcken var nu frusen till hälften och med högt vatten i övrigt. Den 12/1 fanns det 4 ex, varav två i bäcken och två i kustkanten/bäckmynningen, och 3 ex ringmärktes. Även den 20/1 fanns det 4 ex, men då var det alldeles för högt vatten i bäcken för att vi skulle kunna ringmärka. Bråviken var igenfrusen och det var endast ca 20 m öppet vatten utanför bäckmynningen samt små öppningar i strandkanterna där strömstararna höll till. En vecka senare fanns vi på plats igen och kunde konstatera att allt var så gott som helt igenfruset och att inga strömstarar fanns kvar. Därefter var bäcken igenfrusen under resten av säsongen.

Buskhyttebäcken (2) besöktes första gången den 11/11 och 1 ex observerades i den nedre delen av bäcken. Den 1/12 sågs ingen strömstare, men vid besök den 15/12 fanns 1 ex i bäcken. Fågeln kunde ringmärkas, och höll sig kvar i bäcken året ut, men fick ge sig för vintern som slog till i början av 1985, då bäcken frös igen för gott.

Alstorpsdammen (3) besöktes den 10/11, och då sågs 2 ex här. Nästa dag fanns det inga fåglar kvar, liksom under resten av året. I och med att vintern slog till och bäckarna frös igen lite varstans, så dök det upp strömstarar här. Vid ett besök den 6/1 kunde 4 ex ses, bäcken var då till hälften täckt av is och vattenståndet var högt.

Den 12/1 ringmärktes 1 ex, och vid nästa besök den 20/1 fanns denna fågel kvar jämte en som var märkt vid lokal 5 den 11/11. Den 27/1 fanns rekordantalet 6 ex här: De två ovannämnda samt fyra omärkta, varav två fick ringar av oss. I sträng kyla sågs 2 ex den 9/2, den 17/2 kontrollerades två ex från den 27/1 och den 23/2 fanns bara ett omärkt ex som vi fångade. I början av mars sågs en ringmärkt fågel, men den 23 åter en omärkt som fångades.

Nävekvarn (4) besöktes först den 12/1 då 2 ex ringmärktes i den till 70 % istäckta bäcken. Den 20/1 sågs en märkt fågel, sedan frös det helt innan vårflödet i mars, men bäcken förblev tom.

Ingolvshyttan (5) hyste 3 ex den 10/11, varav ett ex märktes. Därefter sågs inga fåglar och bäcken var helt frusen under högvintern.

Ingolvshyttestugan (6) här sågs endast spillning före årsskiftet, och sedan var allt fruset.

Nävsjön-Övershyttan (7) var öppen men tom till den 23/2 då 1 ex fanns i bäcken. Kanske surt vatten och ont om föda?

Gälkhyttan (8) var tom den 1/12, sedan fanns 1 ex i bäcken från den 15/12 (märktes) och två månader framåt. Sedan tillfruset och tomt.

Fada gård (9) besöktes i mitten av november då 2 ex märktes. Den ena fanns kvar den 1/12 men inte två veckor senare, då ett nytt ex märktes. Denna fågel var borta den 23/12, kontrollerades vid Fågelhyttan den 12/1 och åter vid Fadabäcken den 20/1. Tomt feb-mars.

Fågelhyttan (10) hade den 15/12 besök av den ena fågeln som märktes vid Fada en månad tidigare. Sedan tomt till den 12/1 (se ovan) och den 17/1 märktes ett nytt ex samt kontrollerades ett ex (märkt vid Fada 18/11). Under feb-mars mest tillfruset, men den 24/3 åter lite öppet med färsk spillning.

Pilthyttan (11) gav tre nymärkningar den 18/11, 1/12 resp 12/1. Sedan sågs 1 ex 27/1 och 9/2, innan vi fångade 1 ex (av fyra observerade) den 16/2. Nästa dag sågs 2 ex men den 23/2 var det tomt.
I början av mars sågs tillfälligt 1 ex som var märkt på lokalen.

Överdammen (12) besöktes först den 27/1 och det var svårfångat här. Både då och den 9/2 fanns 1 ex som klarade sig. En vecka senare tog vi dock 2 av 3 ex. Båda var märkta vid Pilthyttan, 18/11 resp 12/1, den tredje fågeln var omärkt. Dagen därpå fanns åter 2 märkta och en omärkt. En av dessa fångades och visade sig vara märkt vid Pilthyttan dagen innan.
Den 23/1 kontrollerades ett ex igen, märkt vid Pilthyttan 12/1. I mars var det tomt på lokalen.

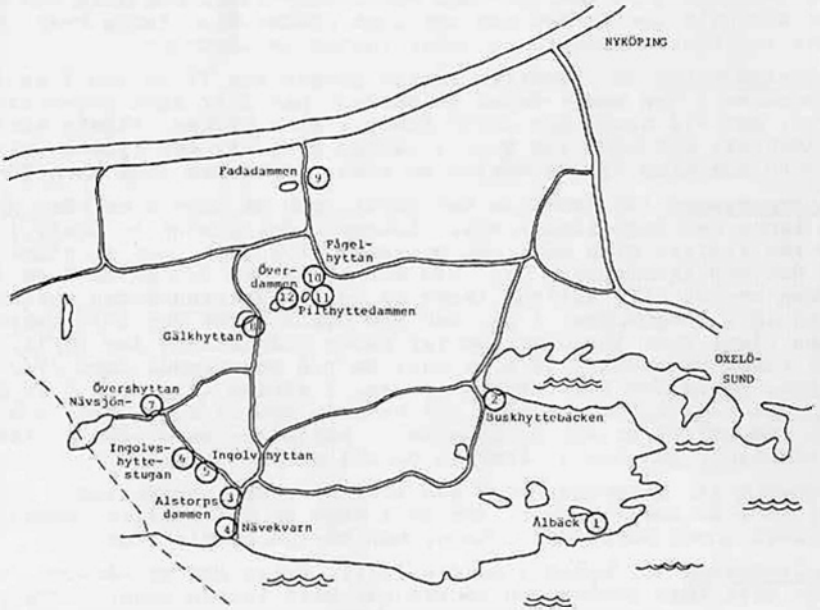

Figur 1. Strömstarelokalerna i Kolmården/Tunaberg.

Strömstare. Foto: Tero Niemi

KÖNSFÖRDELNING

Fåglar med vinge större än 94 mm har bedömts vara hanar, med kortare än 94 mm som honor. Vid tveksamheter kan vikten vara vägledande, hanen väger i genomsnitt ca 10 gram mer än honan.

Av de tjugotvå fångade strömstararna könsbestämdes samtliga utom den första. Det var 12 hanar och 9 honor, med medelvärdena 98,5 mm (intervall 95-102 mm) resp 90,2 mm (89-92 mm).
Därifrån erhålls medelvikterna 65,6 g (57-72 g) för hanarna och 55,3 g (49-60 g) för honorna.

VIKTVARIATIONER UNDER SÄSONGEN

Under höstflyttningen (nov-dec) fångades 9 ex, varav fem var hanar med medelvikten 66,8 g och tre honor, medelvikt 55,6 g.
Under övervintringsperioden (jan-mars) fångades 12 ex, sex hanar med medelvikten 64,5 g och sex honor, medelvikt 55,1 g.
Alltså inga större förändringar under säsongen i denna beräkning.

VIKTVARIATIONER HOS ENSKILDA FÅGLAR

Om man däremot studerar viktvariationerna hos de nio fåglar som återfångats en eller två gånger, så kan man möjligen se att "vintervikterna" är något lägre än "höstvikterna". Men då har inte dygnsvariationerna beaktats, och de bör vara betydande i detta fall.

ÅLDERSFÖRDELNING

Genom att studera handtäckarna kan strömstaren åldersbestämmas, unga fåglar har spetsiga täckare medan gamla har mer fyrkantiga.
Under säsongen 1984-85 fångades 15 ex som var födda 1984 och 7 ex som var födda 1983 eller tidigare.

ÅTERFYND

Blott en fågel kontrollerades av annan ringmärkare. Vid Virå i norra Kolmården kontrollerades den 16/3 1985 en fågel som märkts av oss vid Pilthyttan som gammal hona den 1/12 1984. Det är drygt 20 km mellan platserna.

Under vintern 1985 fortsatte undersökningarna i samma bäckar som föregående säsong och på samma sätt. Nu togs även vattenprover för pH-undersökningar och vattenstånd mm antecknades i större utsträckning.

RESULTAT VINTERN 1985-86

Under hela hösten var vattenståndet väldigt lågt i bäckarna, och tidig vinterkyla medförde isläggning redan i november på flera lokaler. I december ökade vattenföringen men vatten rann då ovanpå isen, och i mitten av januari frös sedan många bäckar till helt. Undersökningen avslutades 26/3 1986.

Denna säsong fanns det betydligt färre strömstarar i "våra" bäckar. De första hade anlänt den 26/10, men totalt ringmärktes endast 6 ex och kontrollerades 4 ex. Bästa lokaler var Fågelhyttan och Pilthyttan, där fåglar sågs vid 8 resp 11 besök av totalt 14.

Under säsongen ringmärktes fåglar vid Fada gård, Pilthyttan och Alstorpsdammen (se fig 1) med 2 ex 1/11, 1 ex 1/11 + 1 ex 30/11 + 1 ex 15/12 respektive 1 ex 18/1.
Samtidigt fångades 2 ex som var ringmärkta på andra platser, en vid Flatenån utanför Stockholm 850204 och en annan vid Pjältån utanför Norrköping 850409. Båda upptäcktes vid Fågelhyttan i november 1985, och den senare fanns kvar i trakten ännu 860328 (se även nedan!).

Av våra märkningar från säsongen 1984-85 kunde vi nu kontrollera två fåglar. En fågel märkt 841215 vid Buskhyttebäcken fanns vid Fada gård 851101 och vid Fågelhyttan 851116. Den andra märktes vid Alstorpsdammen 850324 och kollades vid Ingolvshyttan 851110, vid Gälkhyttan 851116 samt vid Nävekvarn 860215.

En av de fåglar vi märkte hösten 1985 (den 1/11) kontrollerades utanför Valdemarsvik i Östergötland 860112 av Juhani Vuorinen. Dessutom kontrollerade vi själva vid något tillfälle tre olika exemplar från innevarande säsong.

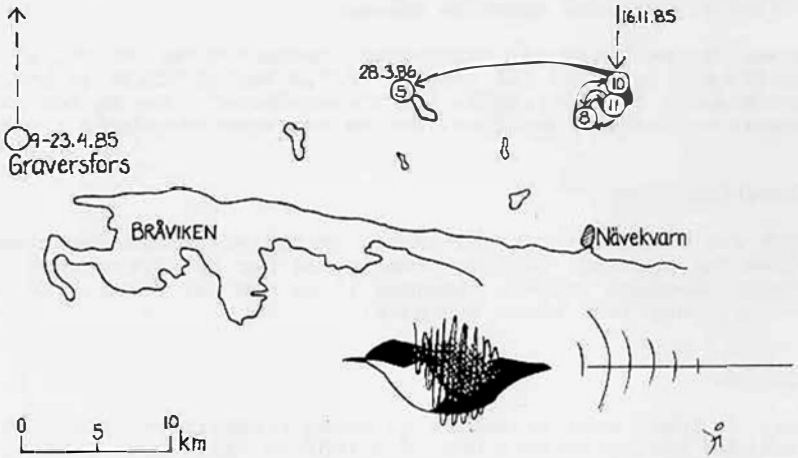

Figur 2. En välfångad strömstares förflyttningar.

EN VÄLFÅNGAD STRÖMSTARE

Strömstaregruppen i Norrköping ringmärkte den 9/4 1985 en fågel vid Pjältån, Graversfors, Norrköping (Juhani Vuorinen i brev). Vi kontrollerade den första gången vid Fågelhyttan den 16/11 1985 och sedan vid ytterligare sju tillfällen under vintern (se fig 2) fram till den 15/3 1986. Östgötarna kollade sedan själva denna fågel vid Ålberga bruk, Kila, i utkanten av "vårt" område.

De många förflyttningarna hos denna fågel är svåra att förklara. Det kan bero på att den blivit bortkörd ibland, men det kan kanske också bero på födobrist eller andra orsaker. Normalt är nog övervintrande strömstarar mer stationära än vad denna fågel varit.

Eftersom fågeln vägts vid varje kontrolltillfälle så har vi fått en bra uppfattning om dess viktvariation under säsongen. Av figur 3 framgår att det höga höstvärdet när den anländer snart byts mot en betydligt lägre vintervikt, som i sin tur ökar före vårflyttningen.

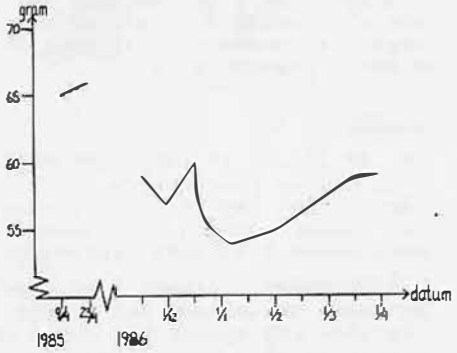

Figur 3. Viktvariationer hos en strömstareindivid 1985-86.

AVSLUTNING

Undersökningen har letts av Anders Magnusson och författaren. Ett stort tack framföres till Erik Hansson, Jan Karlsson, Claes Svedlindh, Jörgen Israelsson och Henrik Andersson för hjälp med fältarbetet, samt till Ulf Videmo som ställt upp med ringar till märkningarna.

Vi fortsätter arbetet under vintern 1986-87 och återkommer förhoppningsvis med fler resultat i denna skrift.

SUMMARY

In the province of Södermanland, east central Sweden, the Dipper *Cinclus cinclus* has been studied. In two winter seasons birds have been trapped in several small rivers. Movements and changes in weight are presented for some individuals, results due to ringing work.

Manus inkommet juli och september 1986.

Jan Gustafsson, Sköldvägen 5, S-613 00 Oxelösund

Fågelmarkerna vid Flodasjöarna

I hjärtat av Södermanland, mellan Katrineholm och Flen, ligger flera bra fågelsjöar inom ett mindre avstånd från Floda. Då det är lämpligt att besöka alla sjöarna under en exkursion behandlas de samlat i denna presentation.

ALLMÄNT

För de flesta är säkert Kyrksjön mest känd, bl a för att det tidigare häckat rödspov och kornknarr här. Dock har lokalen stagnerat något under senare år (övergödning och för stor igenväxning), varför Floden, Jägern och, under vårens översvämningar, Öknamaden kan vara minst lika goda ornitologiskt sett.

Sjökomplexet ligger i en utpräglad jordbruksbygd, med mycket öppen mark omväxlande med mindre dungar. Alla sjöarna är under igenväxning, och tyvärr har också betesdriften längs sjöarnas stränder blivit av allt mindre omfattning. Detta är olyckligt, då dessa marker svämmas över om våren och nu växer igen mer och mer.

OBSERVATIONSPLATSER

Området är relativt lättöverblickat då det går bilväg runt sjöarna, och hyfsade obs.platser finns i anslutning till dessa. En lämplig rutt är att börja med Kyrksjön och följa Himlingevägen. Därefter Floden som nås via en mindre väg från Kyrksjöns nordvästra strand. På tillbakavägen mot Floda kan sedan Jägern och Öknamaden överblickas.

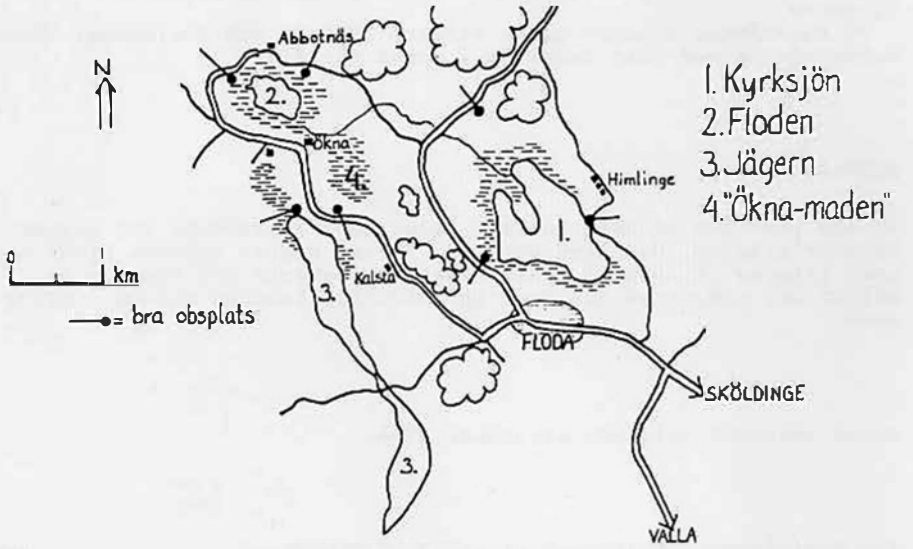

FÅGELARTER

Häckfågelfaunan är tämligen rik, innehållande såväl typiska fågelsjöarter som en del intressantare arter. Rördrom, knölsvan, skäggdopping, knipa, brun kärrhök, skrattmås och vattenrall häckar många år i alla sjöarna, ibland också brunand.

Dessutom hyser Kyrksjön grågås (2-3 par), svarthakedopping (3-4 par) och vissa år småfläckig sumphöna, Floden gräshoppsångare och ofta gulärla sommartid, medan Jägern har flera par av gräshoppsångare.

I dungarna runt sjöarna häckar ofta hornuggla och i omgivande skogar finns fiskgjuse, lärkfalk, sparvhök och ormvråk. Vid Himlinge finns en mindre backsvalekoloni och på Jägernåsen, väster om Jägern, häckar dessutom nattskärra. I den stora lövskogsdungen vid Kalsta hembygdsgård förekommer härmsångare och mindre hackspett.

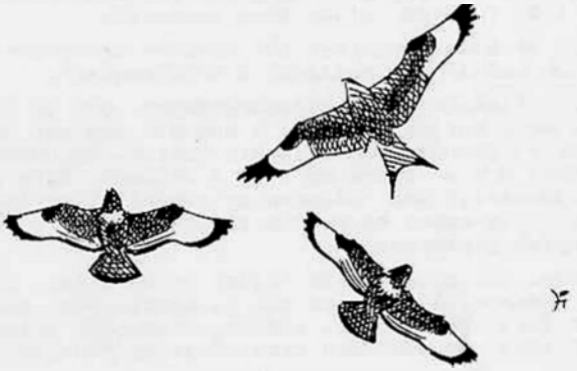

Under sträckperioderna är våren mest intressant. Många arter rastar då på översvämningarna runt sjöarna och speciellt vid Öknamaden. Höststräcket är mer utspritt och svåröverskådat.

I april-maj rastar alla våra simänder, årta och snatterand dock sällsynt. Flockar av gäss, främst grå- och kanadagås, men även sädgås, betar på fälten och övernattar i sjöarna. Våren 1986 rastade under en veckas tid ett 25-tal "äkta" vitkindade gäss runt Floden. Sångsvan rastar ibland i större antal, både i sjöarna och på översvämningsmarkerna.

I maj är det vadarnas tur. De flesta av våra storsnäppor rastar och bra dagar kan man med lite tur se 10 svartsnäppor, enstaka skogssnäppor, runt 100 grönbenor, 10 drillsnäppor, 25 gluttsnäppor, 5 rödbenor och uppemot 50 brushanar. På Öknamaden kan även brushanen ses spela. Ljungpipare ses ibland med 20-30 ex och enstaka storspovar stannar till. Däremot ses mycket sällan några småvadare.

Bland rovfåglarna är det bara enstaka sträckande blå kärrhökar som tilldrar sig intresse.

Under vintern ses ibland varfågel och kungsörn i området. Bland tillfälliga besökare kan nämnas smådopping, mindre sångsvan, sjöorre, vit stork, glada och kornknarr.

Per-Eric Betzholtz, Januarivägen 8 G, S-642 00 Flen

Smått och gott lokalt

Blackstaprojektet 1986

Det andra verksamhetsåret vid Blackstaviken är nu till ända (se FiSrm 1985 nr 2 för en presentation av projektet). På programmet har stått ringmärkning och observationsstudier, medan den planerade häckfågelinventeringen sköts ett år framåt. En hel del intressanta resultat har uppnåtts. Nedan följer i korthet ett axplock av dessa.

Under sommaren konstaterades härmsångare häcka med två par. Vi har tidigare misstänkt, men ej belagt detta. Vidare fanns tre par av mindre hackspett. I vassarna häckade ett par brun kärrhök och en (tillfälligt två) rördrom tutade hela sommaren.

Hela nio nya observationsarter för området noterades. Bland dessa finns flera som endast ses sällsynt i Södermanland.

En svarttärna fiskade under midsommardagen, och en jorduggla jagade ett par dagar i början av juni. I augusti rastade en smalnäbbad simsnäppa, och en gulhämpling sträckte norrut. En bändelkorsnäbb sågs i september och en flock om 5 ex i oktober. Båda observationerna stämmer tidsmässigt med "vågorna av bändel" i övriga Sverige. Dessutom sågs i september en mindre flugsnappare och drygt tio sträckande rödstrupiga piplärkor.

Ringmärkningen gav totalt 2386 fåglar av 69 arter. Dominerande arter var rörsångare, lövsångare och sävsparv. Höga siffror uppnåddes också för trädgårdssångare, rödvingetrast och gulsparv. Ovanligare fångster utgjorde hök- och trastsångare, videsparv, ringtrast och steglits.

Intressant är att det även i år fångades en ung höksångare i slutet av augusti. Kommer fåglarna från vår kusthäckande population, den lilla stammen i Närke eller har vi i Södermanland en liten stam någonstans längs södra Mälarstranden?

Under året har vi varit värdar för FSO:s utbytesexkursion den 10 maj. Tjugotalet personer mötte upp trots regn och blåst. Vidare har tiotalet elever från högstadieskolor i Flen och Hälleforsnäs besökt ringmärkningen i samband med friluftsdagar.

En utförlig rapport kan beställas från undertecknad för 10 kronor. Där redovisas bl a samtliga märkningssiffror och återfynd.

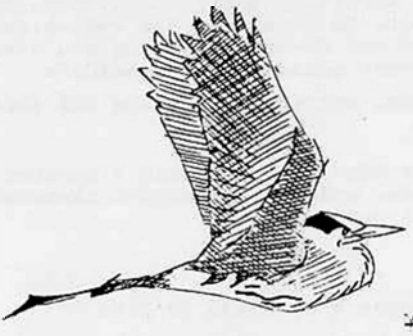

För Blackstagruppen

Per-Eric Betzholtz
Januarivägen 8 G
642 00 Flen

Notiser

Vittrut till lunch

Det är mitt på dagen den 24 januari 1987. På isen mitt i Oxelösunds hamn står en ensam vittrut, en ovanligt mörk ungfågel i sin första vinterdräkt.

Den har stått på samma plats i nästan en timme när den lyfter och flyger bort mot Gamla Oxelösund. Efter ett par svängar virvlar den runt i luften med en annan fågel - en annan ungtrut? Nej, vid nästa attack ser vi vad som sker. En ung duvhökhona har dykt upp på arenan.

Den trycker snabbt ned vittruten 10-15 meter och sätter sig på isen med truten under sig. Truten flaxar med vingarna, samtidigt som ett 50-tal kråkor landar runt skådeplatsen. Höken sitter mest stilla, men byter grepp ett par gånger. Kväver den sitt byte, som lejonet gör med zebran?

Tio minuter senare rör sig inte truten längre, och höken börjar inta sin lunch, trots att kråkorna finns kvar omkring den. Det smakar säkert "fågel", och medan dun och fjädrar yr kring höken och den döda truten, lämnar vi platsen för att inta vår egen lunch. Kanske vi ska beställa in ishavstorsk för att hedra den hädangångne arktiske gästen.

Lennart Wahlén och Jan Gustafsson

Vinterobservationer

Trots den stränga vintern, eller kanske tack vare, har flera trevliga observationer gjorts. Förutom vittruten ovan, så har hökuggla och alförrädare setts vid Oxelösund, och ytterligare en hökuggla har hållit till utanför Flen.

Strömstaremärkningarna i Kolmården och Flenstrakten har resulterat i 20 resp 70 märkta fåglar.

I Sigtunaån vid Gnesta har förutom strömstarar en sångsvanfamilj övervintrat för andra året i rad. Sannolikt är det samma föräldrafåglar som förra vintern hade fem ungar med sig och nu tre. Båda vintrarna har ån varit nära att frysa till helt i den stränga kölden, men svanarna har klarat sig.

LW

Övervintrande sångsvanfamilj vid Gnesta. Foto: Lennart Wahlén

Upprop

Ny djurskyddsförening

Bli med vid bildandet av en ny förening som skall ta upp jaktfrågor ur naturvårdsaspekter och med hänsyn till djuren.

Föreningen skall vara en ideell sammanslutning som har till ändamål:

att skapa en individrikare fauna genom att främja skyddet av denna.

att arbeta för att den natur- och miljöintresserade allmänheten får en jämbörlig ställning med jägarorganisationerna vid avgöranden som berör den svenska faunan.

att väcka och engagera allmänhetens intresse för att bevara våra svenska djur.

Föreningen skall försöka förverkliga sina uppgifter bl a genom:

att stimulera till undersökningar om jaktens påverkan på vår fauna.

att föra ut information och driva debatt om jakt och jaktfrågor.

att uppmärksamma djurskyddsproblem i samband med jakt.

Vill DU stödja och/eller arbeta aktivt i ovan beskrivna förening, sänd 10 kr tillsammans med namn och adress till Hans Ryttman, Kantarellvägen 25, 752 45 Uppsala, pg 61 89 14 - 6. Du får då vidare information och kallelse till ett konstituerande föreningsmöte.

Fågelfrågan

Vi fortsätter med den här tävlingen, trots att det kom in väldigt få svar i förra omgången. Ingen hade heller rätt på alla tre arterna. Var det för svårt?

Rätt svar i förra numret var grågås (kartan), skräntärna och taltrast. Följande pristagare har lottats fram bland insända svar:
1. Olle Pers 2. Jan Karlsson 3. John Crafoord Grattis !

Nu får du testa dig själv på tre nya arter. Lite hjälp med kartan kanske behövs. Den visar utbredningen för en stor fågel med stort skyddsvärde och som finns i stora skogar. Nog med hjälp.

När du kommit på vilka tre arter som visas på motstående sida, sänd svaret senast den 1 maj 1987 till Britt-Marie Malmgren, Gamla Huddingevägen 413, 125 42 Älvsjö. Priser som i förra omgången.

Lycka till !

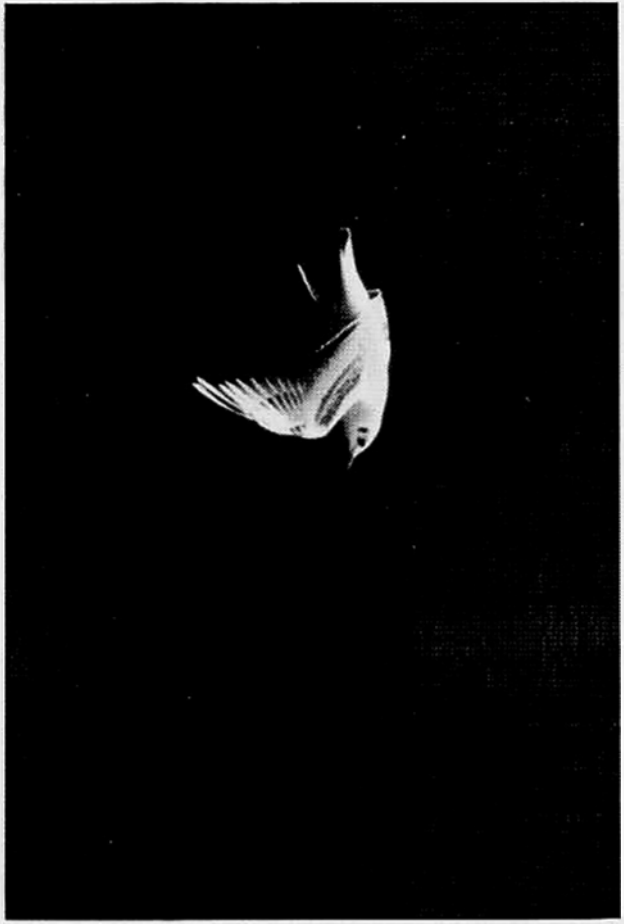

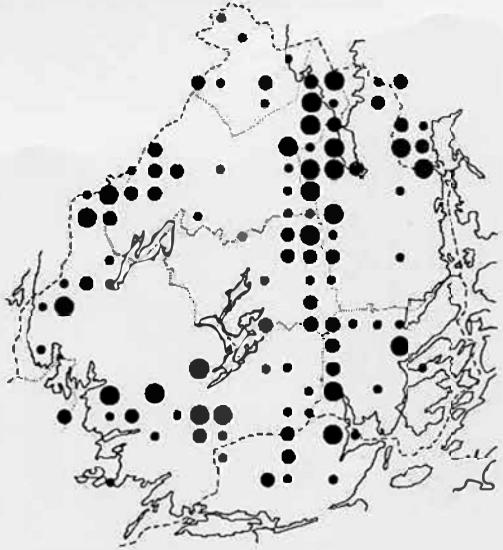

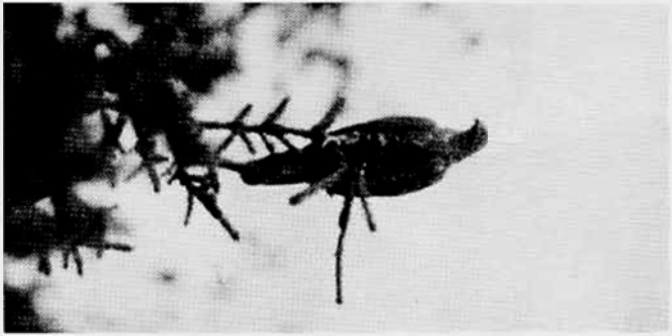

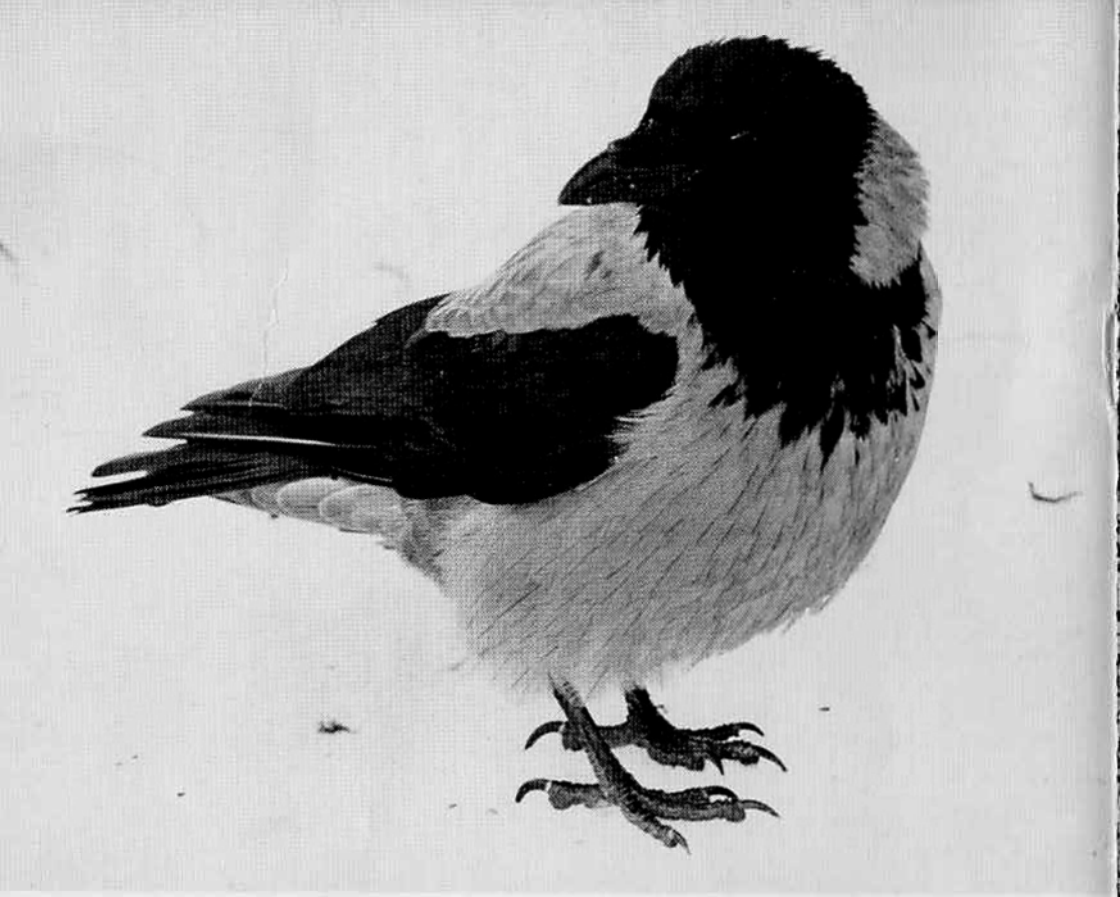

Grått och svart mot det vita - vinterkråka. Foto: Tero Niemi

Innehåll

61 Först och främst.

62 Verksamheten vid Hartsö-Enskär fågelstation 1986. Lennart Wahlén.

80 De sörmländska fågelarternas utbredning enligt Svensk Fågelatlas: Del 2. Bo Ljungberg.

94 Strömstarestudier i södra Sörmland. Jan Gustafsson.

100 Fågelmarkerna vid Flodasjöarna. Per-Eric Betzholtz.

102 Blackstaprojektet 1986. Per-Eric Betzholtz.

103 Notiser: Vittrut till lunch.
Vinterobservationer.

104 Upprop: Ny djurskyddsförening.
Fågelfrågan.

Pris 20:-